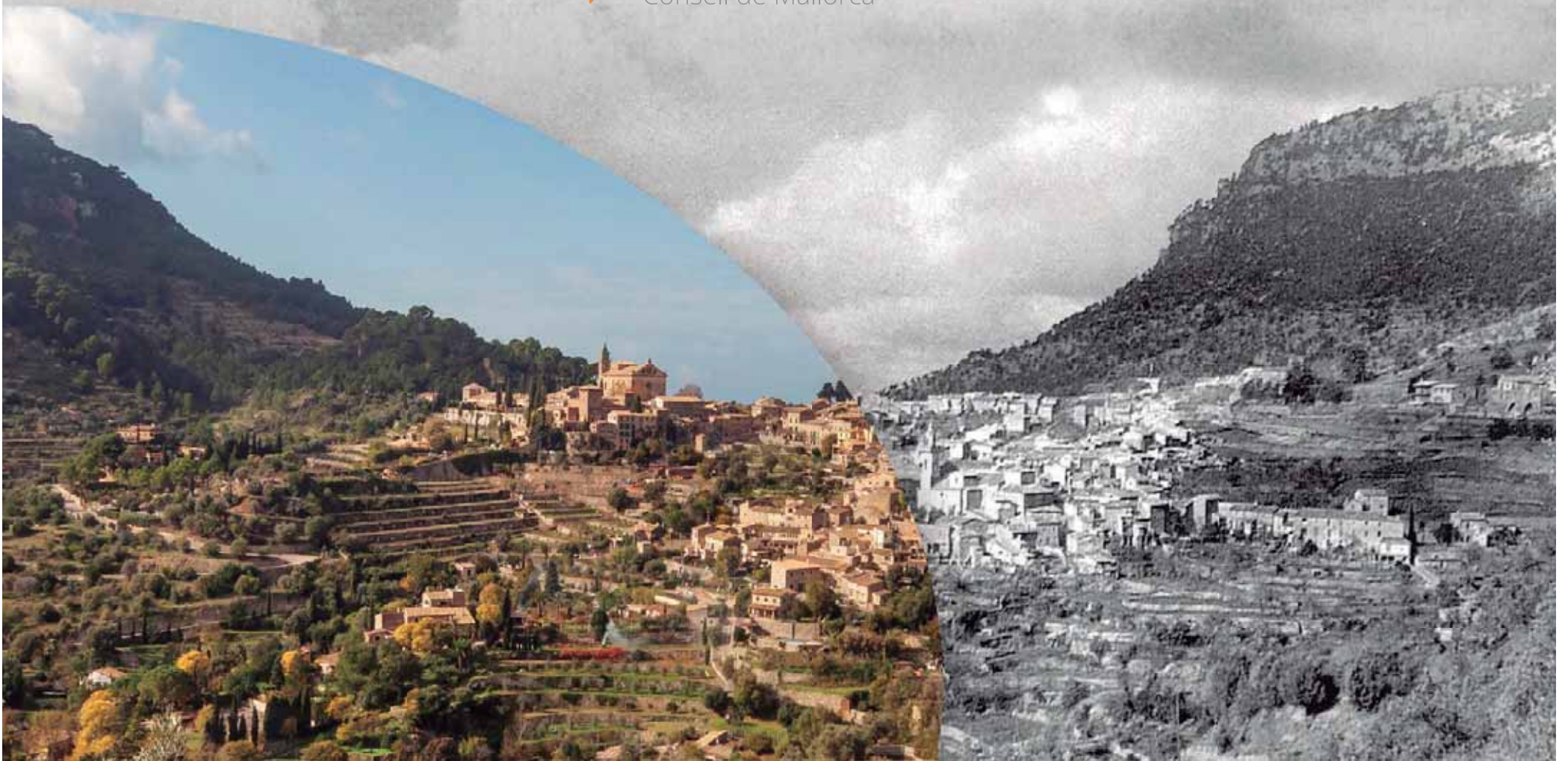

Refotografia del paisatge de la serra de Tramuntana

 Departament de Territori
Consell de Mallorca

Refotografia del paisatge de la serra de Tramuntana

 Departament de Territori
Consell de Mallorca

Direcció

Miquel Vadell Balaguer

Direcció tècnica i coordinació

Joan Carles Fuster Guasp

Josep Manuel Gómez González

Jaume Mayans Sureda

Edició

Direcció insular de Territori i Paisatge.

Departament de Territori. Consell de

Mallorca.

Fotografies

Jaume Gual

Jesús García Pastor

Text

Jaume Gual (contingut del treball fotogràfic comparatiu)

Jaume Mayans Sureda

Josep Manuel Gómez González

Disseny gràfic i maquetació

Esment Impremta

Impressió

Esment Impremta

DL: PM 233-2020

Equip utilitzat per realitzar les fotografies

Càmeres Canon EOS 5DS R i OLYMPUS OM-D E-M1

Trípode BENRO C2692T Mg_Carbon Fiber

Ròtula Gitzo G1177M

Ròtula panoràmica Nodal Ninja 6

GPS GARMIN etrex touch 35

Software d'edició d'imatges: Adobe

Photoshop CC 2018

Software d'edició de panoràmiques: The

Panorama Factory V5.3

Drets d'ús públic de les reproduccions de les imatges, dibuixos i fotografies incorporades a la publicació

Dibuixos de Rafael de Ysasi:

Museu de Mallorca, Palma

Imatge del quadre *Ametllers en flor*, de Santiago Rusiñol i Prats; pàgina web WikiArt, Enciclopèdia d'arts visuals.

Fotografia del paisatge de Deià de Tomeu

Canyelles Moragues

Presentació	4
1. Introducció	9
1.1 Aproximació al paisatge	9
1.2 La protecció del paisatge a Mallorca	9
2. El paisatge fotografiat	12
2.1 Fotografia i paisatge: inicis i evolució	12
2.2 La imatge fotogràfica captada	12
2.3 La tècnica de la refotografia	12
2.4 Descripció del paisatge amb la paraula, el dibuix i la fotografia	13
2.5 Rutes amagades de Mallorca	14
3. La serra de Tramuntana a través de la fotografia	16
3.1 Breu descripció de la serra de Tramuntana	16
3.2 El paisatge cultural	17
3.3 Criteris de selecció de les escenes panoràmiques	17
3.4 Classificació i agrupació de les fotografies	17
3.5 Resultats de les dinàmiques evolutives observades	18
4. Refotografia del paisatge de la serra de Tramuntana	19
4.1 Contingut de les fitxes de les escenes panoràmiques	19
4.2 Localització de les escenes panoràmiques i distribució respecte a la delimitació del Paisatge Cultural de la UNESCO	20
4.3 Fitxes de les escenes panoràmiques. Refotografia comentada.	22
4.4 Reflexions finals	71

Paisatge de Deià (2018), fotografia de Tomeu Canyelles Moragues

El Consell de Mallorca va assumir, l'any 2008, un compromís amb l'aplicació del Conveni Europeu del Paisatge donat a Florència el 2000, amb l'adhesió als «principis, els objectius i les mesures que conté el Conveni Europeu del Paisatge». L'any següent va elaborar el document *Bases per a una estratègia de paisatge de Mallorca* i, durant una dècada, ha treballat en la integració de la variable paisatgística en les diferents polítiques sectorials que escomet el Consell. Aquesta tasca integradora va tenir com a punt d'inflexió l'aprovació, pel Ple del Consell Insular de Mallorca, en sessió de dia 14 de febrer de 2019, de l'*Estratègia del paisatge del Consell de Mallorca* com a document marc per a les polítiques paisatgístiques de l'illa.

La importància del paisatge al nostre arxipèlag és indiscutible. D'una banda, és un recurs turístic de primer ordre; d'altra banda, i encara més important, el paisatge forma part de la nostra identitat com a poble, referma el pòsit cultural de l'illa i caracteritza la nostra posició en la història de la Mediterrània. Paisatge i història sempre van de bracet, com les transformacions.

Per això hem elaborat aquesta guia de refotografia del paisatge de la serra de Tramuntana, com a testimoni de l'evolució que ha experimentat el nostre entorn al llarg dels darrers cinquanta anys. Als exemples seleccionats podem veure el contrast de cinc dècades entre imatge i imatge, amb l'inevitable efecte del creixement demogràfic i de la substitució del motor econòmic, que ha passat d'una economia rural i industrial diversificada, al monocultiu turístic. Això també queda prou reflectit en les imatges i forma part del signe dels temps. Tenim a les nostres mans la possibilitat de continuar per una via de sostenibilitat que ens farà una illa més justa amb les persones i el planeta.

Valgui aquest testimoni com a referència del que som avui a partir del que vam ser tot just ahir.

Catalina Cladera i Crespi

Presidenta del Consell de Mallorca

Paisatge de Deià (1972), a *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 77, fotografia núm. 73. Autor: Jesús García Pastor.

Amb la documentació fotogràfica que presentam en aquesta publicació, el Departament de Territori del Consell de Mallorca promou el coneixement i l'avaluació del paisatge cultural de la serra de Tramuntana, alhora que dona resposta a l'objectiu número 1 de l'Estratègia de Paisatge del Consell de Mallorca, amb la qual cosa contribueix a millorar el coneixement, la formació, la sensibilització i la participació en matèria de paisatge.

Es tracta d'un primer estudi paisatgístic basat en la comparació fotogràfica de l'evolució i les transformacions del paisatge de la serra de Tramuntana, un conjunt paisatgístic declarat Paratge Pintoresc el 1972, Paratge Natural el 2007 i Patrimoni Mundial de la UNESCO el 2011, en la modalitat de paisatge cultural.

Mitjançant la comparació de les fotografies seleccionades, fetes en dos moments històrics diferents, es poden detectar els canvis experimentats al paisatge observat i prendre consciència de com la petjada de l'home l'ha anat modificant i transformant, cosa que ens permet analitzar els canvis produïts durant el temps transcorregut i extreure'n algunes conclusions interessants.

A partir de la selecció de 20 escenes panoràmiques de l'obra que duu per títol *Rutes amagades de Mallorca*, realitzades per Jesús García Pastor entre 1964 i 1980, treballam els diferents

indrets d'estudi de la serra de Tramuntana escollits per aquesta publicació. Així, utilitzant la tècnica de la refotografia, el fotògraf Jaume Gual ha reproduït fotogràficament les escenes escollides des d'un punt de vista similar al de les imatges panoràmiques seleccionades, però el 2018.

D'altra banda, s'han elaborat 20 fitxes tècniques d'anàlisi del paisatge captat, que s'incorporen a l'apartat 4 de l'obra amb la finalitat d'avaluar l'evolució i la transformació del paisatge de la serra de Tramuntana en aquests indrets.

L'experiència d'aquesta publicació pot fer possible una continuïtat d'anàlisi refotogràfic d'altres unitats paisatgístiques de l'illa de Mallorca, cosa que deixaria testimoni de l'evolució experimentada amb el creixement demogràfic, l'expansió urbanística, el *boom* turístic i els canvis socioeconòmics experimentats al llarg dels darrers cinquanta anys.

Maria Antònia Garcías Roig

Consellera executiva de Territori

1.1. Aproximació al paisatge

Quan parlem de paisatge, el primer repte que trobem és aconseguir acotar unívocament el concepte, i és que paisatge és, realment, una idea molt difícil de definir, bàsicament pel fet que normalment s'identifica amb la percepció que tenim d'un determinat espai, cosa que implica que hi ha tantes percepcions com persones observant un indret. El Conveni Europeu del Paisatge (Florència, 2000) diu que aquest terme fa referència a una àrea concreta tal com la percep la gent, i afegeix que la seva caracterització és resultat de l'acció i la interacció de factors naturals i humans. Igualment, la legislació sobre paisatge que podem trobar en dret comparat, reconeix que aquest incideix qualitativament en la vida dels pobles, sense que importi en quin entorn se situa. Es tracta d'una definició basada en preocupacions ambientals i culturals, amb una motivació eminentment social i fonamentada en tres nocions essencials: territori, percepció i caràcter.

D'altra banda, al paisatge se li atorguen una sèrie d'atributs, com ara el fet de jugar un paper important en els àmbits cultural, ecològic, ambiental i social, a més d'econòmic. Igualment, existeix una consciència que el paisatge pot contribuir a la formació i consolidació de cultures locals i que es tracta d'un component bàsic del coneixement i del patrimoni natural i cultural de les diferents civilitzacions. El paisatge també s'ha associat al benestar humà i a la consolidació de la identitat d'un país; de fet, *paisatge* té com arrel semàntica precisament aquesta paraula, del francès *paysage*, que deriva al seu torn de *pays*, 'territori rural' o 'país'.

La perspectiva del valor del paisatge també varia segons si es percep des de la biologia, la geografia, la literatura o la pintura, per esmentar alguns exemples. El paisatge, des del punt de vista artístic, sobretot pictòric, és la representació gràfica d'una extensió de terreny que abracem amb la mirada. El paisatge també pot ser l'objecte material que crea o modifica l'art mateix.

Com hem vist, el paisatge es defineix per les seves formes, siguin aquestes d'origen natural o efecte de l'acció humana. Igualment, el paisatge

està integrat per diferents elements que s'articulen entre ells i formen una variabilitat regional. També aquí la ciència atribueix al paisatge l'atribut de repositori regional de la diversitat biològica.

Des d'una visió geogràfica, el paisatge és un dels objectes d'estudi principals de les ciències de la Terra; per això, des d'aquesta disciplina, s'entén per paisatge qualsevol àrea de la superfície terrestre producte de la interacció dels diferents factors que hi són presents i que tenen un reflex visual en l'espai. El paisatge geogràfic és, per tant, l'aparença que adquireix aquest espai des de la posició d'observador de les persones.

Protegir, gestionar i ordenar constitueixen els eixos més grans de l'acció pública en matèria de paisatge, d'acord amb les característiques i l'estat del paisatge a cada lloc. En uns casos caldrà protegir àrees o elements del paisatge pel seu elevat interès, per la seva representativitat o, simplement, per l'estima social que mereixen; en altres, davant de situacions de deteriorament manifest, serà necessari restaurar, rehabilitar o crear de manera ordenada; en altres tipus de paisatges només serà qüestió de gestionar processos de transformació, de manera que els canvis puguin integrar-se en el paisatge sense perjudicar-ne el caràcter. Al nostre entorn, fortament antropitzat, cal tenir especial cura del paisatge des de l'acció pública.

En definitiva, el paisatge com a element de gaudi incideix en la qualitat de vida de les persones i en els components que configuren la identitat d'un poble. En el nostre cas també es pot considerar com un recurs estratègic d'interès general que adquireix un important contingut econòmic, cosa que, per a una regió com les Illes Balears, adopta una especial dimensió social.

1.2. La protecció del paisatge a Mallorca

El paisatge de Mallorca en conjunt, i la diversitat de configuracions paisatgístiques que l'integren, és resultat de la interacció en el temps històric i recent entre societat i natura. Alhora, la seva posada en valor

s'articula a través de la percepció que les persones n'adquirim mentre el comencem a considerar un bé col·lectiu de la nostra societat o un component destacat de la identitat i del caràcter del territori i la societat insulars. Aquesta maximització del paisatge s'aconsegueix quan la societat comença a considerar-lo un patrimoni valuós que cal conservar i que, en el cas insular, es té la convicció que diferencia i qualifica, a més, l'experiència turística.

En el cas de Mallorca, a la varietat de configuracions o unitats de paisatge s'ha d'afegir la riquesa i l'interès dels seus elements constitutius, tant físics i ecològics, com culturals. Aquí, l'excel·lent patrimoni de parets i arquitectura de pedra en sec, el sistema viari rural i l'estructura històrica del sistema d'assentaments, des de les possessions i cases de pagès construïdes amb tècniques tradicionals, fins als pobles i viles del Pla, suposa un valuós conjunt paisatgístic.

D'altra banda, les excel·lents condicions de visibilitat i d'accessibilitat al territori que permeten, tant a la costa com a l'interior, el gaudi i la lectura de la diversitat del paisatge a diverses escales, des de les visions panoràmiques fins als primers plans, carregats de matisos i de gran capacitat explicativa, aporten també una altra característica que cal destacar.

Els valors materials dels paisatges de Mallorca són, tot i això, fràgils i vulnerables per les condicions especials que imposa la insularitat, els processos urbanístics, la densitat d'infraestructures i la seva elevada freqüentació. Això és conseqüència de les dimensions de l'illa que, a més, està intensament poblada. L'alt pes del turisme com a activitat també afegeix una especial vulnerabilitat en un doble sentit: més freqüentació i ús dels espais i un especial valor com a recurs que exigeix el manteniment d'una determinada qualitat escènica.

La vulnerabilitat dels valors paisatgístics, tant naturals com culturals, és també una conseqüència de determinades dinàmiques econòmiques i territorials que incideixen negativament en la qualitat del paisatge. En particular, són especialment significatives les lligades a la urbanització

residencial i turística, a la implantació d'infraestructures de diferents tipus i a la necessitat de construir grans equipaments que han de cobrir les necessitats insulars.

D'altra banda, al sòl rústic la vulnerabilitat del paisatge sol obeir a processos d'abandonament de les activitats agropecuàries i forestals i a la seva substitució per processos de rururbanització. Les polítiques del paisatge haurien de tenir present la multifuncionalitat paisatgística, així com els serveis ambientals que presta, especialment pel que fa a les funcions escèniques, ecològiques, productives, socials, etcètera.

Per tot això, en aplicació del Conveni Europeu del Paisatge de l'any 2000, el Consell de Mallorca, en l'àmbit de les seves competències en matèria de planificació territorial i urbanística i d'altres polítiques sectorials d'incidència paisatgística, està treballant en l'aplicació d'una estratègia específica per salvaguardar els valors del paisatge i controlar els processos de canvi territorial. Cal recordar que el Conveni va entrar en vigor l'1 de març de 2004, després que deu estats membres del Consell d'Europa expressessin el seu consentiment a vincular-s'hi, i que Espanya el va ratificar el novembre de 2007 i va entrar en vigor al nostre país el primer de març de 2008. Així, el Consell de Mallorca, mitjançant un acord del Ple de 4 de febrer de 2008, es va adherir als «principis, els objectius i les mesures que conté el Conveni Europeu del Paisatge» i l'any següent va elaborar el document *Bases per a una estratègia de paisatge de Mallorca*.

La necessitat d'una política explícita i coordinada de paisatge per a Mallorca es fonamenta, doncs, en l'existència d'un patrimoni paisatgístic singular, divers i fràgil, que cal preservar, gestionar i valorar. Sense perjudici de la necessitat d'una catalogació i caracterització precisa i a escala adequada de la diversitat paisatgística insular, el Pla territorial de Mallorca concreta, de manera sintètica, la diversitat paisatgística insular en un total de nou unitats de paisatge –resultat de l'agregació d'una trentena de peces menors–, a les quals atribueix, en funció dels seus diversos valors, dos règims de protecció diferents.

Finalment, el Ple del Consell Insular de Mallorca, en sessió de dia 14 de febrer de 2019, va aprovar l'*Estratègia del paisatge del Consell de Mallorca* amb caràcter de document vinculant per als diferents departaments d'aquest ens insular i com a document orientador de les polítiques territorials al conjunt de l'illa de Mallorca en matèria de protecció paisatgística. Al mateix acord es va crear una comissió d'assessorament, participació i coordinació en matèria de paisatge que rep el nom d'Observatori d'Assessorament, Seguiment i Gestió de la Política del Paisatge de Mallorca.

El document de l'estratègia aprovat s'estructura en dos grans blocs que contenen tant la descripció, justificació i metodologia adoptada per a la formulació, com el desplegament de les actuacions previstes, es basa en els principis, objectius i mesures incloses en el Conveni Europeu del Paisatge, i s'ajusta als criteris del document *Bases per a una estratègia de paisatge de Mallorca* abans esmentat. El primer bloc correspon a la definició

de l'estratègia d'acord amb les bases conceptuals i estratègiques del Conveni Europeu del Paisatge. El segon bloc incideix en els fonaments i criteris seguits per elaborar l'estratègia, fent especial esment en la metodologia i el procés d'elaboració, la identificació del marc jurídic de referència en matèria de paisatge, una anàlisi crítica de l'estructura del contingut en matèria de paisatge del PTIM i altres normatives reguladores.

Amb totes aquestes accions, caminem cap a la materialització d'una proposta específica de protecció paisatgística que s'anirà incorporant a l'ordenació territorial i urbanística i a altres polítiques sectorials amb la finalitat de preservar el paisatge de l'illa. La publicació d'aquest llibre també ha de contribuir a les finalitats i els objectius de l'estratègia des del vessant divulgatiu i d'aproximació als valors paisatgístics de Mallorca.

2.1. Fotografia i paisatge: inicis i evolució

Fotografia i paisatge han anat de bracet des dels seus orígens, quan era més fàcil fotografiar elements estàtics que objectes que es podien moure. De fet, les primeres càmeres fotogràfiques eren una simple capsula amb un orifici unit a una lent que projectava al seu fons posterior obscur una imatge invertida de l'escena captada. Aquest objecte, anomenat càmera obscura, s'utilitzava bàsicament com un instrument per dibuixar imatges realistes.

A partir d'aquest objecte, a començament del segle XIX el francès Joseph N. Niépce, químic, litògraf i científic aficionat, va endegar una recerca obsessiva per trobar la manera de fixar sobre una placa sensible les imatges reflectides en el fons de la càmera obscura, per a la qual cosa va haver d'experimentar amb la reproducció òptica d'imatges. Finalment, Niépce va aconseguir reproduir, el 1826, la primera fotografia de la història, una imatge presa des de la finestra de casa seva a Le Gras: la fotografia d'un paisatge. Va aconseguir aquesta primera imatge amb un procediment creat a partir de l'aplicació de betum de Judea estès sobre una placa de plata, i per a això va haver d'exposar uns quants dies la imatge fins a obtenir un resultat. El seu aparell va rebre el nom d'heliògraf.

A partir d'aquest primer procediment, Niépce i Daguerre van continuar treballant en sistemes d'impressió fotogràfica, cosa que va donar pas als daguerreotips que, posteriorment, amb les investigacions de Bayard, van conduir a les primeres impressions en paper fins arribar al sistema del calotip o tècnica del negatiu-positiu de Talbot i, molts anys després, als sistemes de cel·luloide.

Amb aquesta evolució fotogràfica va sorgir el paisatgisme fotogràfic com a forma d'expressió artística que, al seu torn, ens ha servit per poder examinar i estudiar l'evolució de paisatges en transformació al llarg dels anys.

2.2. La imatge fotogràfica captada

Gràcies a la càmera fotogràfica es poden captar diferents mirades des de perspectives diverses. Podem fotografiar els entorns i els elements

naturals i culturals que veiem al nostre camí, representar les característiques d'aquest territori percebut i en constant transformació. Podem capturar tant la realitat física observada, com la imatge mental construïda, una realitat que es contextualitza en un espai i en un temps determinats i que obté el seu sentit des de la perspectiva d'un observador específic que la contempla.

Com afirma J. Nogué, el paisatge requereix un observador, la construcció necessària d'un punt de vista específic perquè aquest prengui distància del territori, se'n separi, l'observi i el representi. Així, el paisatge (com a concepte), pot ser interpretat com un producte social resultat d'una transformació col·lectiva del territori i una projecció cultural d'una societat, en un espai i un temps determinat. La representació del paisatge es converteix en testimoni d'aquests fenòmens. El paisatge es correspon amb una construcció mental com a imatge del territori percebut, sigui directament o a través d'una reproducció seva, com passa amb les imatges fotogràfiques que acompanyen aquesta publicació, que mostren les diferències i similituds d'un mateix paisatge en dos moments històrics diferents separats per decennis.

2.3. La tècnica de la refotografia

Això que anomenem refotografia consisteix a documentar fotogràficament un mateix lloc, repetint aquell mateix enquadrament amb una seqüència temporal determinada amb la finalitat d'aconseguir sèries fotogràfiques que, amb el pas del temps, ens donen una visió estroboscòpica de l'evolució que ha experimentat el lloc fotografiat. D'aquesta manera, es pot fer un seguiment dels canvis que es produeixen en una localització determinada a partir del moment actual, escollint una imatge o un conjunt d'imatges històriques que ens serveixen de referència per encetar aquestes sèries fotogràfiques perquè es vagin repetint de manera pautada i continuada en el futur.

Dos exemples rellevants d'aquesta tècnica fotogràfica són: *Recollecting landscapes*, coordinat per Pieter Uyttenhove a Bèlgica, que es pot visitar a la web creada per a la seva difusió; i el projecte *Landscape change*

program, realitzat a la Universitat de Vermont, als Estats Units, que es pot visitar a l'apartat de paisatge de la web d'aquesta universitat.

A Mallorca s'han publicat també diferents treballs de refotografia on es recull l'evolució del paisatge urbà o del teixit comercial de Palma, com ara l'obra *Botigues de Palma, un abans i un després* (2007), de J. Gual, a partir d'unes primeres fotografies realitzades entre 1983 i 1984, publicades el 1987, i un procés de refotografia fet el 2007, tot just vint anys més tard, en què es comprova la desaparició d'un paisatge singular i autòcton darrere d'una estètica producte de la globalització.

2.4. Descripció del paisatge amb la paraula, el dibuix i la fotografia

Històricament, abans que la fotografia captés i representés mitjançant imatges el paisatge que ens envolta, aquest havia de ser descrit a través de la tradició oral en representacions dramàtiques o en cançons i poemes. A mesura que l'escriptura irromp en la cultura, la visió clàssica i romàntica del paisatge comença a ocupar un lloc preeminent en la literatura. Durant molt temps, la paraula va ser el principal vehicle per identificar els elements del nostre entorn mitjançant la tècnica de la descripció, i el paisatge en va ser objecte preeminent. Algunes referències literàries al voltant dels paisatges van esdevenir veritables senyes d'identitat, van consolidar la toponímia i la van convertir en un vehicle d'informació sobre la nostra història, la geografia i el patrimoni cultural. A la serra de Tramuntana tenim un bon grapat d'exemples que han estat una gran font d'inspiració per als escriptors i poetes que han descrit les belleses d'aquest paratge natural i cultural: Costa i Llobera en seria un bon exemple.

Amb l'expansió del comerç, especialment marítim, es van anar creant les escoles de cartògrafs que, mitjançant mapes i portolans, representaven a vista d'ocell una particular visió del territori incorporant-hi dibuixos en perspectiva dels llocs que representaven i de les seves rutes. Després van arribar els exploradors i viatgers, que descobrien llocs que van dibuixar i descriure, amb la qual cosa van donar a conèixer els nous territoris que esdevenien una sort de paisatges pictòrics.

Durant el Renaixement, el paisatge europeu entra en l'art a través del dibuix i la pintura, com a representació d'una expressió de la seva bellesa intrínseca o com a fons de retrats o instantànies de la vida quotidiana. Aquests nous paisatges representats es van anar popularitzant amb tècniques com el gravat i, posteriorment, amb el desenvolupament de la impremta i altres tècniques d'impressió modernes. Això va possibilitar l'expansió de la representació artística que demandaven els il·lustrats i aristòcrates de l'època.

A partir del segle XIX, amb les noves tecnologies sorgides arran de les successives revolucions industrials, apareix una nova tècnica de representació, la fotografia, mitjançant la qual és possible captar i reproduir la realitat exterior observada des d'un punt de vista determinat gràcies a l'invent de la càmera fotogràfica. Mitjançant l'enquadrament fotogràfic, es defineix el marc de representació d'allò que és captat per l'ull humà, que focalitza l'escena escollida, traslladant i objectivant l'escena captada (percebuda) en una fotografia.

Amb la incorporació de l'aeronàutica com a tecnologia que ens permet enlairar-nos i percebre el paisatge des de l'aire, combinada amb la tècnica fotogràfica, podem representar el territori utilitzant la fotografia. L'evolució subsegüent és millorar el mètode de representació aèria amb les fotografies fetes des d'un satèl·lit, elaborant imatges amb informació topogràfica, biogeogràfica i estadística sobre els canvis observats al territori, en forma d'indicadors. La fotografia es converteix, així, en una bona eina de treball per als urbanistes, ja que indica els canvis en l'ocupació del sòl, l'avanç o retrocés de la vegetació, l'aparició de noves infraestructures, el creixement de la urbanització, etcètera, però no pot substituir de cap manera la dimensió perceptiva del paisatge.

Podríem dir que només la fotografia feta des de terra revela el paisatge "tal com el percep la població" i permet captar la visió des de l'ull humà, obtenint un grau d'informació que prové de la perspectiva observada i genera les emocions que ens provoca la imatge obtinguda.

La fotografia i la indústria fotogràfica han evolucionat enormement fins als nostres dies, cosa que ha permès que la imatge fotogràfica, que re-

presenta i reproduïx el paisatge, es pugui obtenir des d'una gran quantitat de dispositius i fixar sobre una infinitat de suports físics, especialment els digitals. Això també permet l'expansió de la difusió de paisatges d'arreu del món, accessibles des de desenes de xarxes d'intercanvi d'informació. Aquesta expansió també facilita la reproducció a través de sistemes audiovisuals, com ara les pantalles d'ordinadors, les tauletes o els telèfons mòbils. Aquesta evolució tecnològica ha facilitat l'acumulació i sistematització de nombrosa informació en format d'imatges, cosa que ha permès la catalogació i la creació d'un extens fons mai imaginable només dues dècades enrere.

En aquest sentit, la fotografia, a diferència d'altres tècniques per captar i descriure la realitat que ens envolta, com els contes, la literatura o altres representacions pictòriques mitjançant el dibuix, assegura la presència real de l'autor des del lloc percebut, aconseguint una plasmació fidel de la realitat del territori i del paisatge en aquell mateix instant. Això ha popularitzat el paisatgisme d'imatge fotogràfica. En el cas de la serra de Tramuntana, l'expansió de la indústria turística, l'existència de rutes senderistes i l'atractiu dels nuclis de població que conté, suposen una font inesgotable d'aproximació al seu paisatge, cosa que ha contribuït a fomentar encara més la divulgació de les imatges d'aquest indret tan excepcional.

2.5. Rutes amagades de Mallorca

L'obra *Rutes amagades de Mallorca*, de Jesús García Pastor, publicada entre els anys 1964 i 1980, consta de vuitanta-tres fascicles que presenten vuitanta-tres itineraris a peu, la gran majoria localitzats a la serra de Tramuntana, descrits per més de 7.500 fotografies. D'aquests, els 44 primers (un 53 % de l'obra) es van publicar entre 1964 i 1970; entre 1971 i 1975 se'n van publicar 28 més (un 34 %), i els onze darrers (el 13 % del total), van veure la llum entre 1976 i 1980. Es tracta d'un material gràfic que documenta tota una sèrie de llocs de la serra de Tramuntana a les dècades dels seixanta i vuitanta del segle passat. Amb la tècnica de la refotografia es poden constatar les transformacions d'aquests indrets durant els anys transcorreguts des de 1980 fins a l'actualitat.

El Port de Sóller des de Muleta, dibuix de Rafael de Ysasi. Museu de Mallorca, Palma

El Port de Sóller des de Muleta, fotografia de Jaume Gual

En paraules de Pere Freixa i Font, autor d'una tesi doctoral que analitza les fotografies de l'obra de García Pastor, «les *Rutes amagades de Mallorca* són una de les aportacions més singulars i originals de la fotografia del paisatge pel que tenen d'inventari del paisatge mallorquí i per la forma d'apropar-se al territori». La seva intenció és donar a conèixer l'illa. García Pastor comentava que «més que una publicació per a excursionistes [...] ho és per a donar a conèixer el nostre esplèndid paisatge [...] i la peculiaritat d'alguns aspectes menys coneguts del camp mallorquí».

Aquesta obra té vocació de convertir-se en memòria i testimoni d'un territori en transformació. L'aspiració de García Pastor amb aquesta publicació era recollir un corpus fotogràfic que fixés la Mallorca d'aquell moment. La fotografia, en aquest sentit, està sempre al servei de la descripció, tant objectiva com subjectiva, del territori i del paisatge, entès aquest darrer com un element que es modifica per les dinàmiques naturals i per l'acció humana.

És evident que l'obra de García Pastor planteja una gran oportunitat per treballar l'evolució del paisatge gràcies a la refotografia. D'una banda, la feina fotogràfica de Jesús García Pastor pretenia, sobretot, deixar constància de com era el paisatge en el moment en què ell caminava per la Serra. Per tant, el seu era, bàsicament, un interès descriptiu i documental. En segon lloc, la diversitat d'imatges de les *Rutes amagades de Mallorca* és tan gran que permet reflectir i analitzar canvis tant en els nuclis de població de la Serra, com en zones d'aprofitament agrícola o en àrees totalment despoblades. En tercer lloc, el fet de partir d'unes imatges amb una perspectiva històrica prou significativa, ens permet apreciar canvis i permanències en el paisatge de la Serra, amb la qual cosa s'aconsegueix un doble objectiu: documentar l'estat actual d'una sèrie de llocs i, a la vegada, veure'n l'evolució; finalment, el fet que les imatges de partida siguin d'un mateix autor ajuda a donar coherència al projecte i li aporten un valor afegit molt singular.

3.1. Breu descripció de la serra de Tramuntana

La serra de Tramuntana és una prolongació de les serralades Bètiques, situades al sud de la península Ibèrica, que sobresurt al mig de la mar Mediterrània, en direcció llebeig-gregal, i protegeix l'illa de Mallorca del fort vent del nord. Aquestes muntanyes són escultures calcàries formades pels sediments marins en plegar-se, apilar-se i encavalcar-se els uns sobre els altres, per això als seus cims hi ha nombrosos fòssils marins.

Durant milions d'anys aquestes roques s'han anat dissolent, trencant, fragmentant i esmicolant per l'efecte de l'aigua de pluja, del vent, de les gelades, de la calor i de l'activitat de diferents animals i plantes. Al seu torn, els torrents han anat arrossegant aquests petits fragments de la Serra, rodolant per l'efecte de la gravetat, transformant les roques en pedres i les pedres en sediments conduïts fins arribar a les valls, on s'acumulen i configuren el substrat de terra on arrela la vegetació.

La serra de Tramuntana és un clar exponent de com el paisatge natural originari ha estat modificat per l'home i ha passat a formar un paisatge culturalment construït, incorporant tot un seguit d'elements etnològics, arquitectònics, hidràulics, etcètera, a través de la tècnica tradicional de construcció de pedra en sec. Així, per evitar que la terra s'esllavissés de la muntanya, des d'antic l'home ha après a acumular-la i a preservar-la mitjançant la construcció de marjades on ha pogut sembrar oliveres, garrovers, ametllers i altres arbres fruiters, alhora que ha dissenyat sistemes hidràulics que aprofiten i gestionen l'aigua de pluja o ha fet camins que connecten els petits nuclis de població, construïts també amb els materials extrets de la Serra, definint un conjunt paisatgístic únic i excepcional on cada part forma part del tot, en completa harmonia, cosa que configura una identitat paisatgística molt particular.

Tot aquest seguit de valors van fer que la serra de Tramuntana fos declarada al seu dia Paisatge Pintoresc i, un any més tard, Bé d'Interès Cultural. Així mateix, la Llei 1/1991, de 30 de gener, d'espais naturals i de règim urbanístic de les àrees d'especial protecció de les Illes Balears, va delimitar les àrees naturals d'especial interès de la serra de Tramuntana i, posteriorment, es va declarar Paratge Natural i es va ordenar d'acord amb el Decret 19/2007,

El Cavall Bernat des de cala Sant Vicenç,
fotografia de Jaume Mayans

Ametllers en flor,
Santiago Rusiñol i Prats, 1911

pel qual s'aprova el Pla d'ordenació dels recursos naturals del paratge esmentat. Finalment, l'any 2011 la UNESCO va inscriure la Serra a la llista del Patrimoni Mundial en la categoria de paisatge cultural.

3.2. El paisatge cultural

El 1925, quan Carl O. Sauer desplega la seva teoria sobre la morfologia del paisatge i la geografia cultural, desenvolupa una metodologia per explicar com els paisatges culturals són creats a partir de formes superposades al paisatge natural. Així, considera el paisatge cultural com el resultat de l'acció d'un grup social sobre la natura. La cultura és l'agent, la naturalesa és el medi i el paisatge cultural és el resultat.

Si el paisatge cultural és el registre de la feina d'un grup social sobre el territori, la serra de Tramuntana és un clar exponent d'aquesta construcció social i de l'ús col·lectiu del territori al llarg de la història, constatant els valors que li van permetre ser inscrita com a Patrimoni Mundial.

3.3. Criteris de selecció de les escenes panoràmiques

A partir de les fotografies de *Rutes amagades de Mallorca*, s'han seleccionat aquelles imatges que mostren els valors culturals, etnològics i històrics de la petjada de l'home sobre el paisatge quotidià i cultural de la serra de Tramuntana, els quals van motivar la seva incorporació a la Llista del Patrimoni Mundial de la UNESCO, per sobre dels valors naturals de caràcter excepcional que reuneix de manera innegable aquest indret i que venen reconeguts per la legislació de protecció ambiental estatal i autonòmica, a banda de la protecció de què gaudeix el patrimoni històric que conté.

Per escollir les escenes panoràmiques que han permès elaborar les fitxes d'aquesta publicació s'han seguit els criteris següents:

- Mostrar la diversitat i l'interès descriptiu i documental específic, tot identificant elements constituents del paisatge cultural de la serra de

Tramuntana declarada Patrimoni Mundial per la UNESCO.

- Incorporar aspectes del territori relacionats amb el creixement dels nuclis de població i la conservació de tipologies arquitectòniques tradicionals, trames urbanes originals i elements catalogats.
- La proximitat a les rutes d'interès cultural i paisatgístic del Pla territorial insular, entre les quals destaca la ruta de pedra en sec de la serra de Tramuntana.
- Conscienciar, difondre i identificar els valors de la serra de Tramuntana, preferentment visibles des dels itineraris que es puguin fer a peu des de la xarxa de camins públics existents, fent referència a les singularitats de les rutes senderistes en què s'inclou l'escena escollida.
- Identificar els llocs que hagin experimentat un cert grau de transformació en el transcurs del temps, per donar a conèixer els processos que han afectat els valors del paisatge original.
- Analitzar els canvis produïts en la formació dels nuclis de població, així com l'evolució de les zones amb petjada antròpica.

Tot això justifica la configuració de l'estructura d'aquesta selecció.

3.4. Classificació i agrupació de les fotografies

Les fotografies seleccionades s'han classificat en funció de la seva localització, tenint en compte la delimitació de l'àmbit cultural de la serra de Tramuntana a la qual pertanyen, reconegut per la UNESCO.

Així, es poden distingir les vuit escenes panoràmiques de Valldemossa, Fornalutx, Biniaraix, Cúber, l'Ofre, el Port de Sóller i Banyalbufar, que se situen dins la zona nucli, àmbit on es concentren els valors reconeguts per la UNESCO, de les altres dotze escenes, que corresponen a Alaró, Bunyola, Caimari, Esporles, Lloseta, Mancor, s'Arracó, Binibona, el camí de Ternelles, cala Sant Vicenç i el camí de Bóquer, totes elles situades a la zona d'esmortiment, que configura un àmbit de transició al voltant de la zona nucli de la declaració com a Patrimoni Mundial.

Al mateix temps, totes aquestes imatges s'han agrupat en funció de les àrees temàtiques següents:

1. Vistes generals
2. Accessos als pobles
3. Vistes de detall
4. Paisatge litoral

3.5. Resultats de les dinàmiques evolutives observades

Encara que els resultats mostren un creixement generalitzat dels nuclis de població, l'anàlisi de les imatges ens permet identificar diferències substancials i comprovar com ha evolucionat cada lloc. Seguint les temàtiques en les quals s'han agrupat les imatges, podem destacar les dinàmiques evolutives següents:

En relació amb les vistes generals dels pobles:

S'ha pogut constatar que els nuclis d'interior de Valldemossa, Esporles, Alaró o Mancor han experimentat un creixement molt gran, sovint amb canvis importants respecte a les configuracions tradicionals. Mentre que Valldemossa ha conservat la silueta tradicional del poble, segons s'observa a la fitxa 5, i ha mantingut una de les vistes generals més característiques, altres poblacions, com Mancor o Alaró, no han aconseguit mantenir aquests perfils d'identitat.

També s'ha vist com la irrupció del cotxe com a mitjà de transport més utilitzat distorsiona, en alguns casos, el paisatge al voltant de determinats elements sensibles del paisatge, com ara alguns trams de la Ruta de pedra en sec (RPS). A tall d'exemple, el cas dels rentadors de Biniaraix (fitxa núm. 15), situats a la sortida del poble i que configuren la porta d'entrada del barranc del mateix nom, és el que més crida l'atenció.

En relació amb els accessos als pobles:

En general, les entrades als nuclis de població han estat els llocs més transformats, ja que al seu voltant és on s'estén el desenvolupament urbanístic més gran. Aquest fenomen destaca especialment en els casos de Lloseta, Mancor, s'Arracó o Fornalutx.

Mentre que Fornalutx aprofita el creixement per dotar el poble de serveis per als turistes (restaurants, aparcaments, etcètera), Lloseta creix sobre la base de construir habitatges adossats per als residents, la qual cosa configura la visió de dues transformacions ben diferents.

En relació amb els detalls dels nuclis de població:

En aquest apartat s'obtenen comparatives molt interessants i pedagògiques respecte al creixement dels nuclis. Destaquen les observades amb les transformacions dels camins rurals que comunicaven amb les possessions dels voltants, que han esdevingut carrers urbans perfectament traçats i dotats de tots els serveis urbanístics. En tenim un bon exemple amb el carrer de la Costa de Son Tries d'Esporles, a la fitxa núm. 4, que comunica amb la possessió de Son Tries i ara és un carrer més del nucli urbà.

En aquest sentit, s'observen transformacions significatives ocasionades pels canvis d'usos d'alguns dels nuclis de població. Destaca la transformació experimentada en el llogaret de Binibona (fitxa núm. 12), amb la incorporació dels usos turístics, i la modificació dels tancaments de les parcel·les al camí de Ternelles (fitxa núm. 13), amb la proliferació de residències de luxe que oculten el paisatge. D'altra banda, també es constata l'abandonament d'elements etnològics importants que pertanyen a la Ruta de pedra en sec; per exemple, el deteriorament de la paret de pedra seca de l'Ofre que es mostra a la imatge de la fitxa núm. 17.

En relació amb les imatges fetes a prop de la costa:

A les àrees costaneres de la Serra es constata la tendència imparable d'explotació dels nuclis del Port de Pollença o de cala Sant Vicenç, o el canvi d'usos de les terrasses de cultiu de Banyalbufar.

En alguns dels miradors costaners que es distribueixen al llarg de la Ruta de pedra en sec, s'ha constatat com la vegetació dels voltants ha crescut de manera incontrolada i no deixa contemplar les vistes. Aquest és el cas del mirador d'Es Rafal, sobre el nucli de població de Banyalbufar, com es pot veure a la fitxa núm. 20.

4.1. Contingut de les fitxes de les escenes panoràmiques

El contingut de cada fitxa s'ha elaborat amb la finalitat de descriure l'evolució del paisatge estudiat i comparat durant els darrers cinquanta anys, amb la identificació de les dinàmiques evolutives que afecten l'escena observada per poder avaluar l'estat de conservació dels elements i valors reconeguts, tot això en funció dels canvis experimentats en comparar les imatges.

A més de mostrar la parella de fotos comparatives, cadascuna de les vint fitxes incorpora una anàlisi general dels canvis detectats a partir de la descripció del paisatge passat i present, i s'hi afegeixen les dades sobre la localització del paisatge observat, el municipi on es troba i les coordenades del seu punt de vista per a futures fotografies comparatives.

Aquestes dades es complementen amb un mapa de localització dels diferents punts de vista en relació amb l'àmbit delimitat de la serra de Tramuntana reconegut com a paisatge cultural per la UNESCO, i un mapa topogràfic de situació que mostra l'àrea del camp de visió del punt de vista, àrea que també se superposa damunt de les dues ortofotografies històriques que identifiquen les preexistències dels dos moments temporals de l'escena comparada: l'antiga i l'actual.

Cada fitxa duu un títol que caracteritza l'escena escollida, que es basa en la toponímia del lloc i dona la informació de les categories delimitades pel Pla territorial insular de Mallorca (PTIM), identifica la zona de delimitació del paisatge cultural de la UNESCO en què s'ubica l'escena fotografiada, grafia el traçat de la Ruta de pedra en sec, amb referències al Pla especial de la Ruta de pedra en sec (PERPS), i indica el tram i l'etapa de la ruta més propera o el camí d'accés des de la població més pròxima.

També s'esmenten alguns topònims de l'entorn de l'escena panoràmica que poden tenir un cert interès, es donen indicacions per accedir al punt de vista i, finalment, es fan algunes valoracions de les dinàmiques d'evolució del paisatge que s'observen quan es comparen les dues imatges.

	SÈRIE 1	VISTES GENERALS FITXES 1 A 6
	SÈRIE 2	ACCESSOS ALS POBLES FITXES 7 A 11
	SÈRIE 3	VISTES DE DETALL FITXES 12 A 17
	SÈRIE 4	PAISATGE LITORAL FITXES 18 A 20

	DELIMITACIÓ DEL PAISATGE CULTURAL DE LA UNESCO
	ZONA D'ESMORTEÏMENT
	ZONA NUCLI
	RUTA PEDRA EN SEC
	RUTA D'ARTÀ-LLUC
	ÀREA SELECCIONADA

ZONA D'ESMORTEÏMENT

SÈRIE 1. VISTES GENERALS

1
Alaró

2
Bunyola

3
Caimari

4
Esporles

5
Valldemossa
(Sa Coma)

6
Valldemossa
(Sa Comuna)

SÈRIE 2. ACCESSOS ALS POBLES

7
Lloseta

8
Mancor

9
S'Arracó

10
Port de
Pollença

11
Fornalutx

ZONA NUCLI

SÈRIE 3. VISTES DE DETALL

12
Binibona

13
Pollença

14
Esporles

15
Biniraix

16
Cúber

17
Puig de l'Ofre

SÈRIE 4. PAISATGE LITORAL

18
Cala Sant
Vicenç

19
Port de Sóller

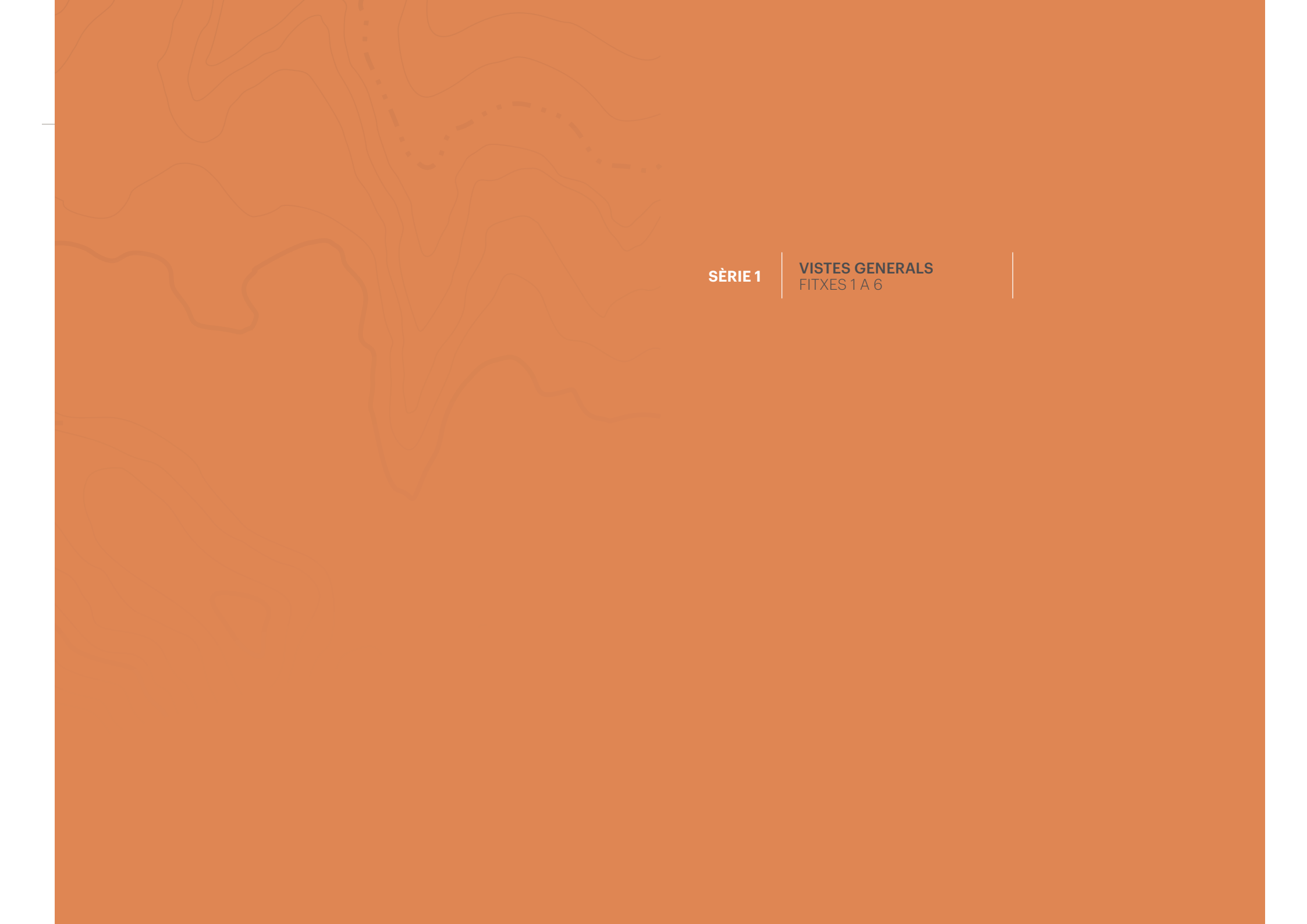

20
Banyalbufar

4.3. Fitxes de les escenes panoràmiques. Refotografia comentada.

Llistat de les fitxes

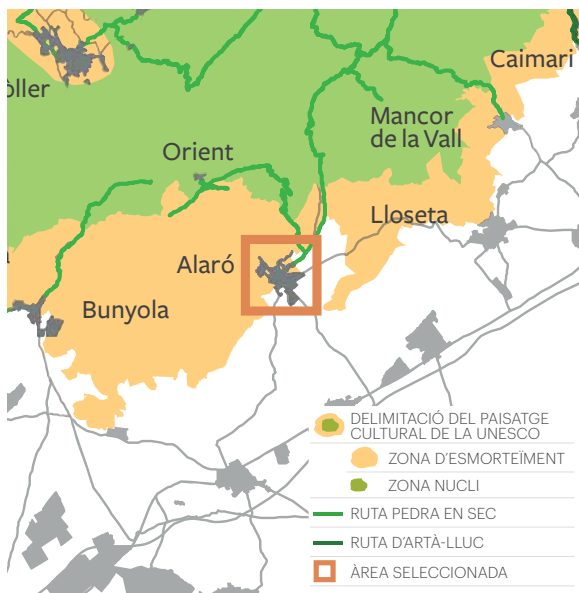
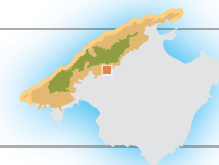
Sèrie 1	Vistes generals
Fitxa 1	Vista general d'Alaró
Fitxa 2	Vista general de Bunyola
Fitxa 3	Vista general de Caimari
Fitxa 4	Vista general d'Esporles
Fitxa 5	Vista general de Valldemossa (Sa Coma)
Fitxa 6	Vista general de Valldemossa (Sa Comuna)
Sèrie 2	Accessos als pobles
Fitxa 7	Sortida de Lloseta (cap a Alaró)
Fitxa 8	Accés a Mancor (des del cementeri)
Fitxa 9	Accés a s'Arracó (des de Sant Elm)
Fitxa 10	Accés al Port de Pollença (camí de Bóquer)
Fitxa 11	Accés a Fornalutx
Sèrie 3	Vistes de detall
Fitxa 12	Vista de detall del llogaret de Binibona, a Caimari
Fitxa 13	Vista de detall de Pollença (camí de Ternelles)
Fitxa 14	Vista de detall d'Esporles (camí de Son Tries)
Fitxa 15	Detall de Biniaraix (rentadors)
Fitxa 16	Detall del pla de Cúber
Fitxa 17	Detall del puig de l'Ofre
Sèrie 4	Paisatge litoral
Fitxa 18	Litoral de la cala Sant Vicenç
Fitxa 19	Port de Sóller (mirador de ses Barques)
Fitxa 20	Litoral i detalls de Banyalbufar

The background of the entire page is a solid orange color. Overlaid on this is a faint, light-colored topographic map. The map features several contour lines of varying thickness and style, including solid lines and dashed lines, which represent different elevations and geographical features. The map is oriented vertically, with the top of the page showing higher elevations and the bottom showing lower elevations.

SÈRIE 1

VISTES GENERALS
FITXES 1 A 6

Vista general d'Alaró

Municipi:	Alaró
Localització:	Alaró
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 481869, Y: 4395424
Altura:	249 m
PTIM:	Àrees de desenvolupament, sòl urbà i urbanitzable, AT de creixement, AT d'harmonització.
Patrimoni UNESCO:	Zona d'esmoreïment.
PERPS:	Variant D: variant del castell d'Alaró, tram 34, plànol núm. 152, 153.
Ruta de pedra en sec:	Entra a Alaró pel nord-est coincidint amb la carretera MA-2100 i arriba fins a la parròquia de Sant Bartomeu.
Toponímia:	Ses Cases Noves, los d'Amunt, Ses Vinyetes.
Accés al punt de vista:	Al nord d'Alaró, carrer del Pujol, núm. 66. La vista no és possible des del carrer.

Dinàmiques observades: Rehabilitació d'edificis existents i construcció a solars vacants del nucli antic d'Alaró. Expansió de la urbanització cap al sud-est, amb una trama ortogonal construïda amb residències plurifamiliars i unifamiliars. A prop de l'església s'han construït habitatges plurifamiliars que han afectat la contemplació de l'entorn. Al puig de la Forca, a la part dreta de la imatge, ha proliferat i crescut la massa forestal, en especial a les marjades. En un primer pla de la imatge panoràmica s'observa la modificació de la tipologia de les plantacions de cultiu de l'any 1966 (figueres de moro, ametllers i garrovers), substituïdes ara per l'enjardinament de les noves edificacions residencials, modificant així el paisatge perifèric del poble.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

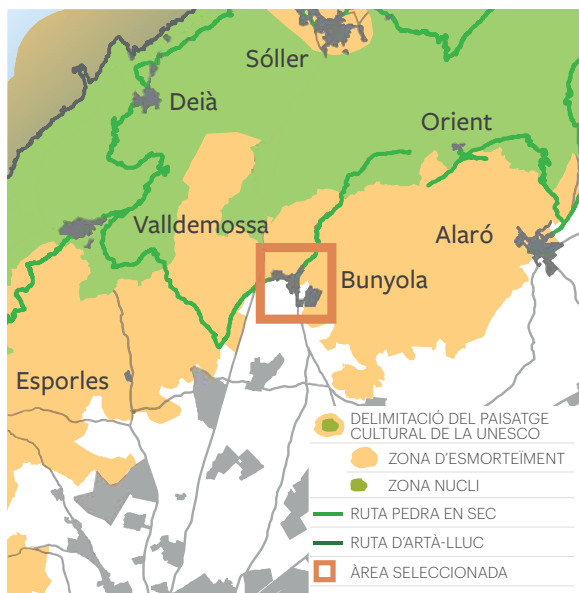

Alaró: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 14, fotografia núm. 45, publicada l'any 1966.

Alaró, 2018.

Vista general de Bunyola

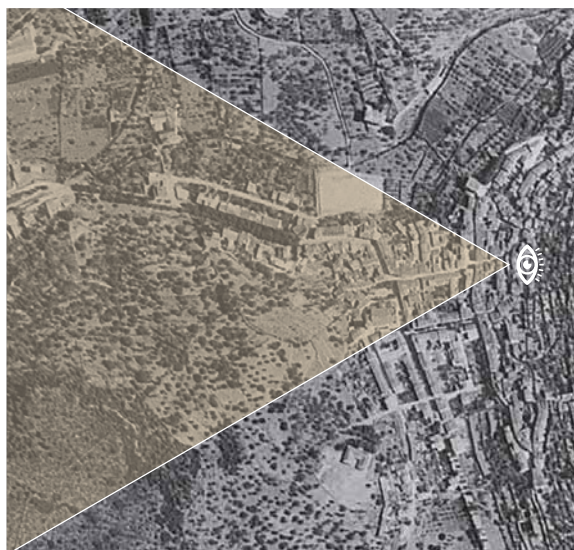

Municipi:	Bunyola
Localització:	Bunyola
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 474496, Y: 4394035
Altura:	284 m
PTIM:	Àrees de desenvolupament: sòl urbà i urbanitzable, AT d'harmonització, AT de creixement.
Patrimoni UNESCO:	La meitat nord de Bunyola està dins de la zona d'esmoreïment.
PERPS:	Variant D: variant del castell d'Alaró, tram 15, plànol núm. 140.
Ruta de pedra en sec:	Passa per dins del nucli de Bunyola, al costat de l'ajuntament i la parròquia, i s'enfila pel carrer Major cap a la carretera MA-2100, que va a Orient.
Toponímia:	Es Racó, es Castellet.
Accés al punt de vista:	Cal arribar al final del Camí des Planiol, a la part més alta del poble.

Dinàmiques observades: Bunyola ha hagut de créixer al llarg de les carreteres que la travessen, Ma-2010, Ma-2100 i Ma-2020, sobretot per aquesta darrera a la sortida del nucli antic en sentit sud. Aquí destaca el canvi d'edificacions i tipologies, si ens fixem en la meitat inferior esquerra de les fotografies. La manca de terreny ha propiciat el creixement en altura, amb habitatges plurifamiliars que tenen entre dues i cinc plantes. D'altra banda, la densa trama agrícola que s'estenia l'any 1971 per les marjades del puig de Son Garcies ha minvat i la massa forestal ha guanyat terreny, modificant aquesta zona de cultiu tradicional poblada antany d'ametllers, garrovers i segurament algunes oliveres. Això indica, d'una banda, l'abandonament progressiu de l'activitat agrària i, d'altra, la manca de control i de gestió dels recursos forestals.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

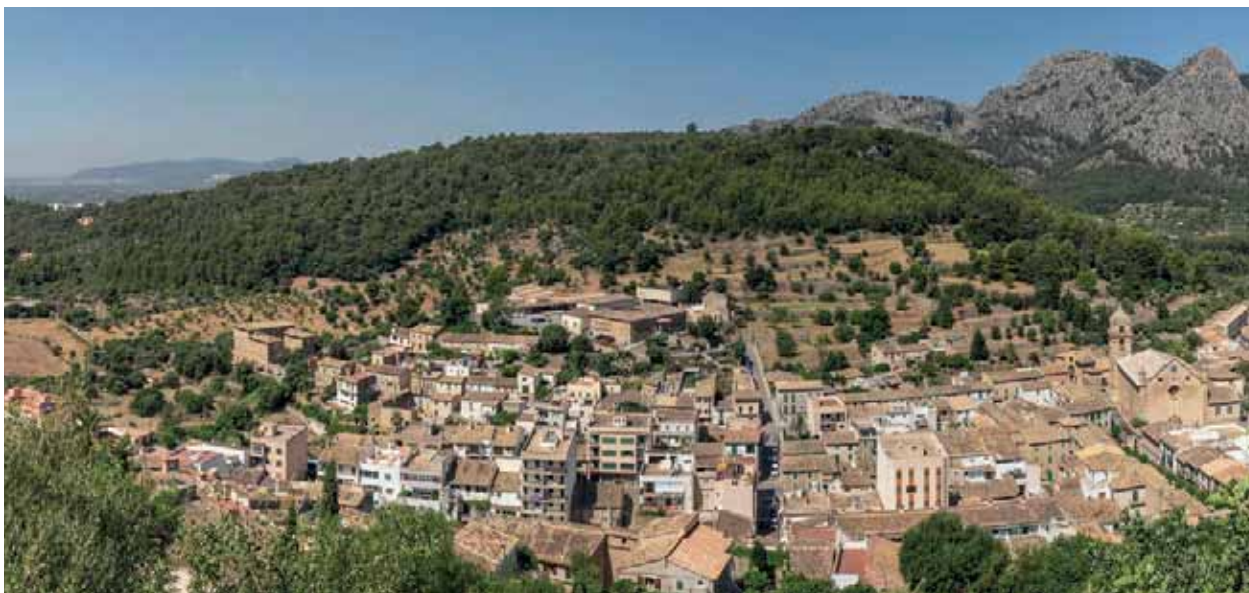
Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

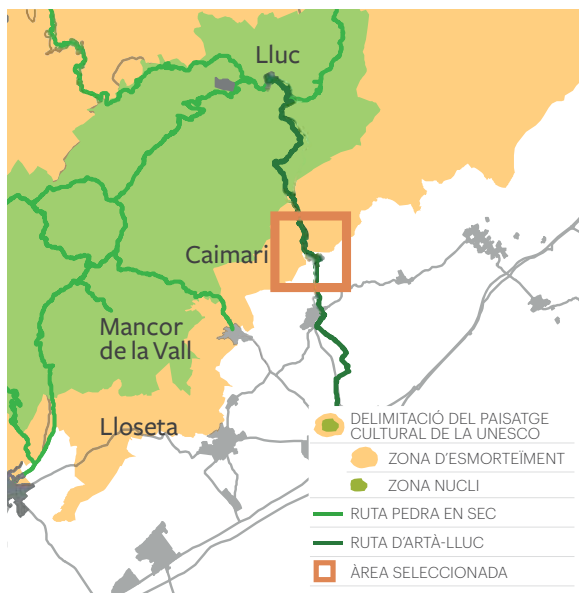

Bunyola: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 45, fotografia núm. 11, publicada l'any 1971.

Bunyola, 2018.

Vista general de Caimari

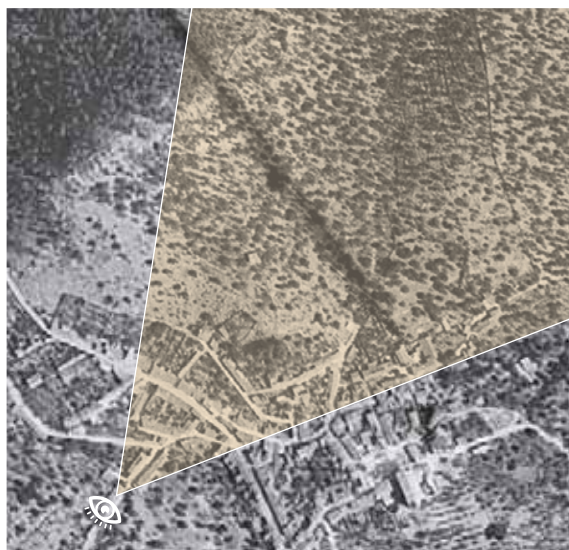

Municipi:	Selva
Localització:	Caimari
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	Punt de vista 1: X: 491358, Y: 4402307 / Punt de vista 2: X: 491367, Y: 4402292
Altura:	Punt de vista 1: 201 m / Punt de vista 2: 199 m
PTIM:	Àrees de desenvolupament: sòl urbà i urbanitzable. ANEI. AT d'harmonització.
Patrimoni UNESCO:	El nucli de Caimari limita a l'oest i al nord amb la zona d'esmortèiment.
PERPS:	Etapa 6, tram 12, plànol núm. 74 (és el tram més proper a la Ruta de pedra en sec).
Ruta de pedra en sec:	L'etapa més propera és la núm. 6 al seu pas pel refugi de Son Amer.
Toponímia:	Penya d'en Pelluc, sa Mosquera, es Fornassos.
Accés al punt de vista:	Des del carrer dels Fornassos, pujant a la dreta, cal demanar permís per passar per l'únic solar que no està tancat.

Dinàmiques observades: La comparació de les panoràmiques, si deixem de banda algunes excepcions, gairebé no ens mostra diferències, per tant, no es constaten canvis sinó permanències. El més visible és l'augment de la massa boscosa de la Penya d'en Pelluc. Les edificacions existents rehabilitades han mantingut la seva tipologia tradicional i es constaten poques diferències, amb l'excepció d'un augment en alçada, en especial a les noves edificacions plurifamiliars, cosa que genera una major visibilitat d'algunes mitgeres. L'augment de la vegetació a la Penya d'en Pelluc oculta el camí que puja pel vessant de ponent, que condueix fins a un mirador que guaita damunt el camí vell de Lluc.

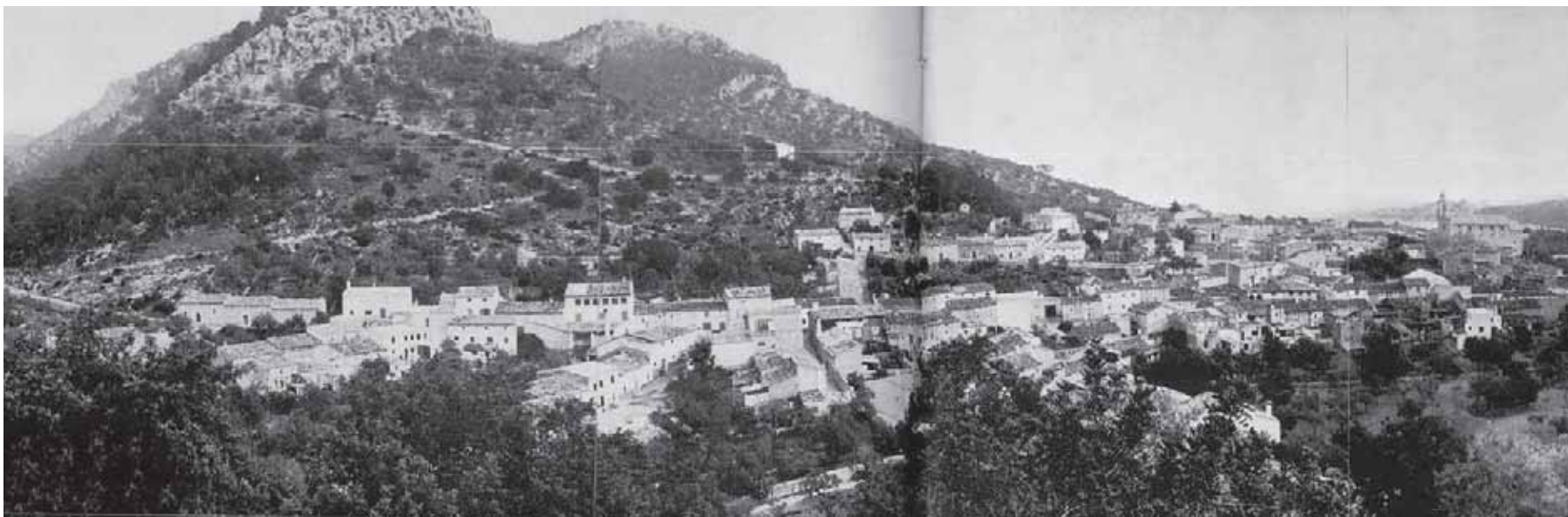
Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

Caimari: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 34, fotografia núm. 3, publicada l'any 1969.

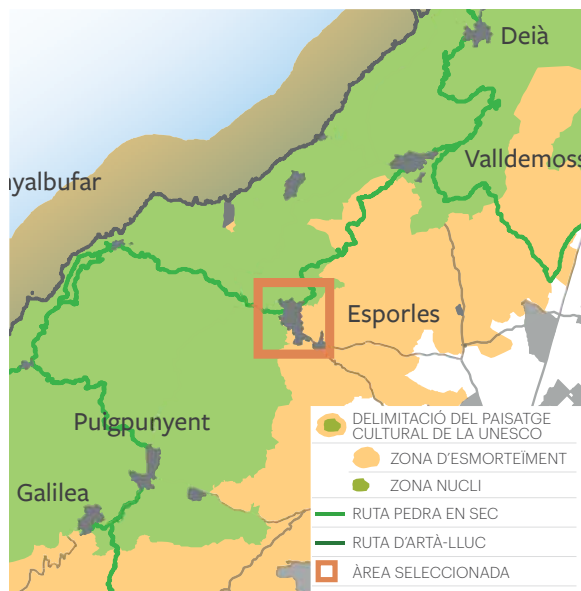

Caimari: Punt de vista 1, 2018

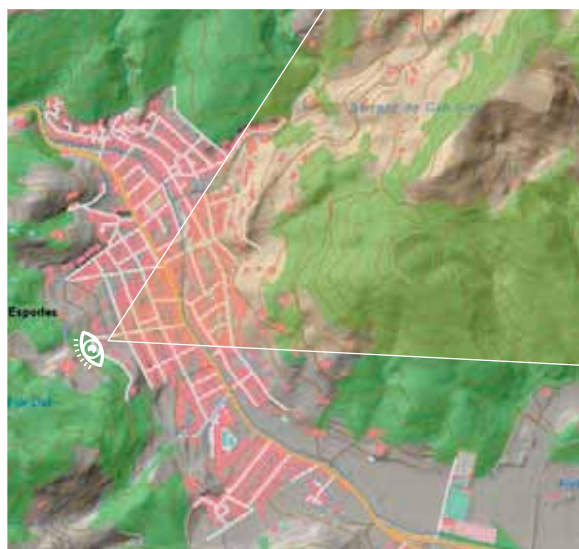
Caimari: Punt de vista 2, 2018

Vista general d'Esporles

Municipi:	Esporles
Localització:	Esporles
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 463770, Y: 4390581
Altura:	212 m
PTIM:	Àrees de desenvolupament, AAPI urbà i urbanitzable, ARIP, ANEI.
Patrimoni UNESCO:	La major part d'Esporles és a la zona d'esmorteïment, a partir de l'església, cap al nord, ja pertany a la zona nucli.
PERPS:	Etapa 2, tram 29. Etapa 3, tram 1, plànols 30 i 31.
Ruta de pedra en sec:	L'RPS entra a Esporles per la Costa de Sant Pere, al costat de l'església, creua el carrer de Joan Riutort i surt pel carrer Nou de Sant Pere.
Toponímia:	Costa de Son Tries, Vila Vella, Vila Nova.
Accés al punt de vista:	Pel carrer de la Costa de Son Tries, solar just després del núm. 25.

Dinàmiques observades: Esporles ha crescut molt al voltant del nucli històric situat al nord. La visió una mica llunyana de la fotografia de referència permet apreciar la dimensió de l'expansió del poble que, en el període 1971-2018, ha unit la "vila vella", el nucli antic, que es veu a l'esquerra de la imatge, amb la "vila nova", el barri creat per als obrers que treballaven a les fàbriques tèxtils i que queda fora de l'enquadrament per la part dreta. L'expansió del nucli d'Esporles ha fet desaparèixer el teixit industrial que encara es pot observar a la part esquerra de la fotografia històrica i la zona s'ha omplert d'habitatges plurifamiliars. Aquest creixement urbà s'ha anat estenent cap als afores del nucli antic, fent desaparèixer les àrees d'activitat agrícola que s'observen a la dreta de la fotografia de 1971.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

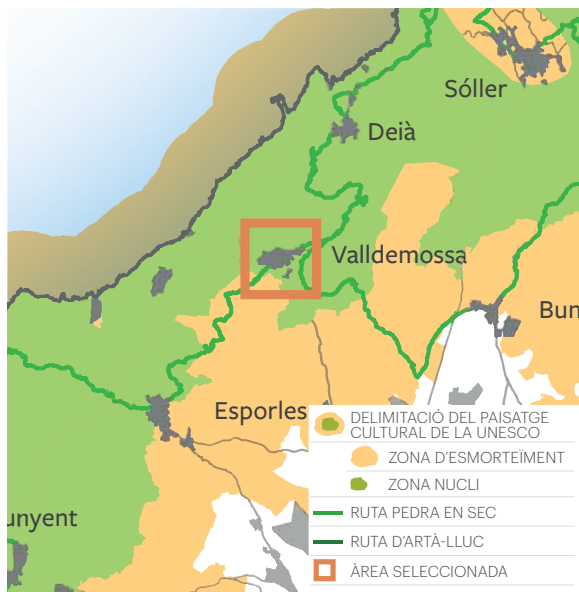

Esporles des de la Costa de Son Tries: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 47, fotografia núm. 8, publicada l'any 1971.

Esporles des de la Costa de Son Tries, 2018.

Vista general de Valldemossa (Sa Coma)

Municipi:	Valldemossa
Localització:	Camí de Valldemossa a Son Verí, a l'altura de Son Ros
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 468337, Y: 4395493
Altura:	421 m
PTIM:	ARIP, AAPI.
Patrimoni UNESCO:	Zona nucli.
PERPS:	Variant D: variant del castell d'Alaró, tram 1, plànol núm. 131.
Ruta de pedra en sec:	Coincideix amb el camí d'accés al punt de vista.
Toponímia:	Sa Coma, Son Ros, Font Nova.
Accés al punt de vista:	Pel carrer de la Costa de Son Tries, solar just després del núm. 25.

Dinàmiques observades: Valldemossa ha tingut un creixement important tant en el nucli antic, on s'ha cuidat la tipologia de les noves construccions i limitat les zones d'expansió, com a la perifèria, amb urbanitzacions de residències unifamiliars de tipologies més lliures. Des d'aquest punt de vista, la percepció del paisatge de les imatges de 1965 i 2015 és molt semblant, cosa que permet mantenir-ne l'atractiu turístic. Aquesta vista és la primera imatge que es té de Valldemossa quan s'hi arriba per carretera des de Palma.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

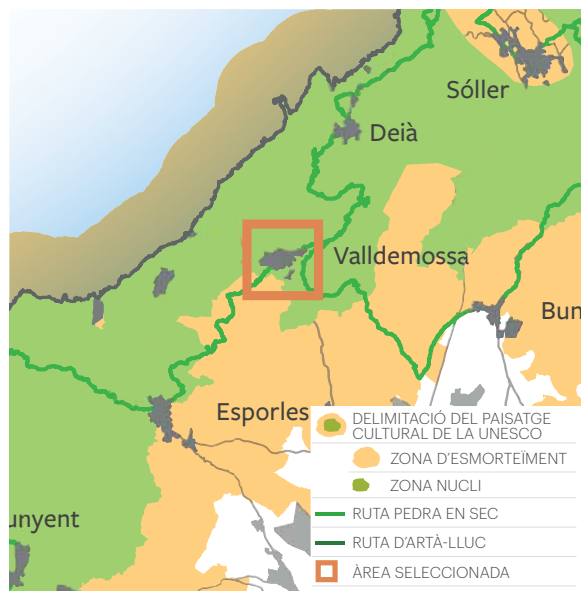

Valldemossa: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 4, fotografia núm. 15, publicada l'any 1965.

Valldemossa, 2018.

Vista general de Valldemossa (Sa Comuna)

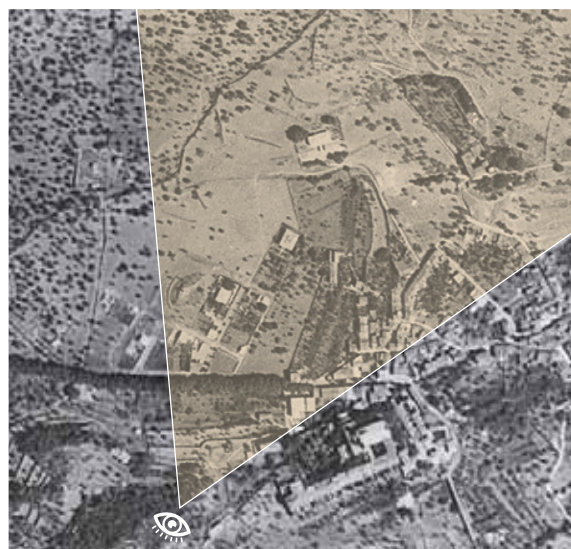

Municipi:	Valldemossa
Localització:	Valldemossa
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 0466917, Y: 4395053
Altura:	614 m
PTIM:	Àrees de desenvolupament: AAPL urbà i urbanitzable, ARIP, ANEI, AANP.
Patrimoni UNESCO:	Zona nucli.
PERPS:	Etapa 3, trams 7 i 8, plànol núm. 36.
Ruta de pedra en sec:	L'etapa 3 en el seu tram 7 passa per la comuna de Valldemossa, a pocs metres del punt de vista.
Toponímia:	Font de na Llambies, Molinet de la Beata, sa Vinya, urbanització S'Arxiduc.
Accés al punt de vista:	Etapa 3, tram 7, vegeu coordenades.

Dinàmiques observades: Valldemossa manté la seva façana sud gairebé intacta, mentre que a l'oest i al nord el poble s'expandeix amb trames urbanes i tipologies que no tenen res a veure amb el nucli primitiu. El traçat dels carrers, que ja estava iniciat a la fotografia de referència, pren, a la imatge de 2018, tot el sentit urbà d'un eixamplament de població: equipaments esportius, altres dotacions i noves zones residencials amb habitatges unifamiliars que limiten de manera brusca amb les explotacions agràries dels rodals.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

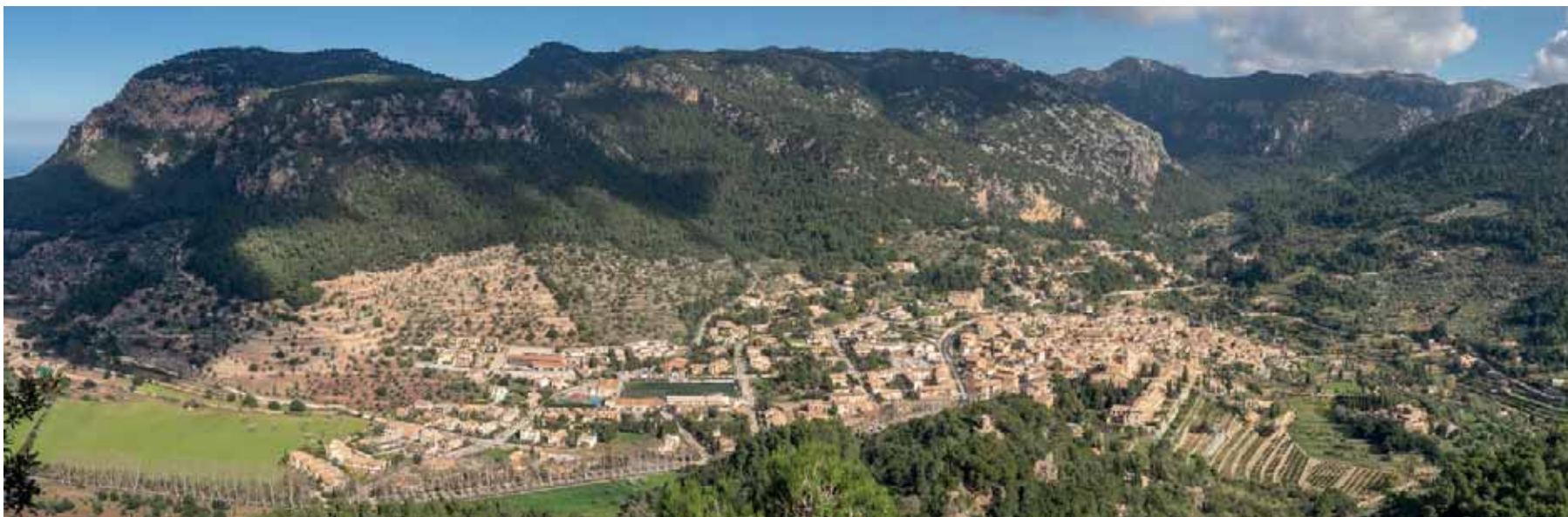
Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

Valldemossa: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 78, fotografia núm. 3, publicada l'any 1977.

Valldemossa, 2018.

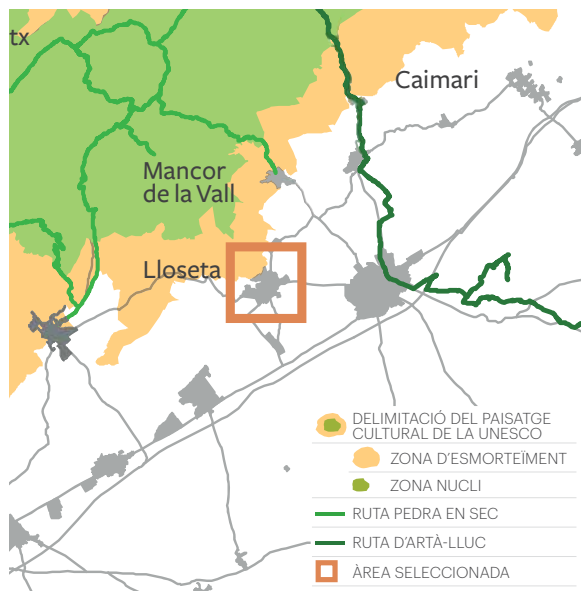

The background of the page is a light gray topographic map. It features several contour lines of varying thickness and a dashed line that likely represents a path or a specific geographical feature. The map is oriented with the top of the page towards the top of the image.

SÈRIE 2

ACCESSOS ALS POBLES
FITXES 7 A 11

Sortida de Lloseta (cap a Alaró)

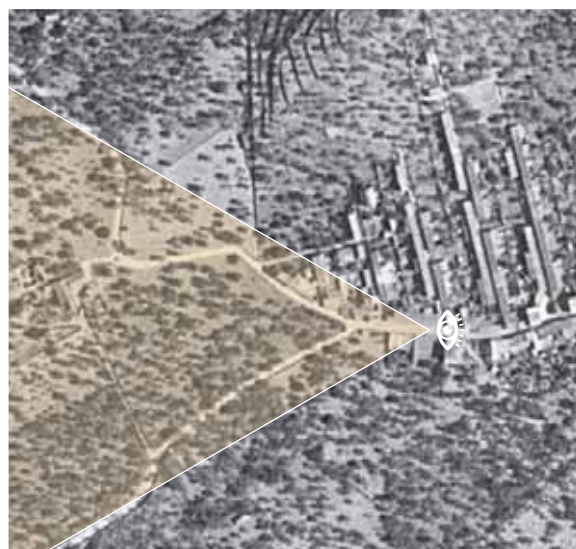

Municipi:	Lloseta
Localització:	Lloseta
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 488092, Y: 4396350
Altura:	149 m
PTIM:	Àrees de desenvolupament: sòl urbà i urbanitzable.
Patrimoni UNESCO:	El nucli de Lloseta limita al nord amb la zona d'esmortiment.
PERPS:	Variant G: variant de Mancor, tram 7, plànol núm. 189 (és el tram més proper a la Ruta de pedra en sec).
Ruta de pedra en sec:	La variant G, a Mancor, és l'RPS més propera.
Toponímia:	El Cocó, Aiamans, Son Ramon.
Accés al punt de vista:	Carrer del Pou Nou, 84. Lloseta.

Dinàmiques observades: Sortida del poble molt modificada pel creixement de la urbanització a la perifèria de Lloseta. Elements tradicionals, com la paret seca que feia de cantó, i els usos agrícoles dels terrenys que contenia, han donat pas a construccions unifamiliars amb noves tipologies en un sòl que ha canviat completament els seus usos. Ara el nucli urbà acaba 150 metres a l'oest, al final del carrer que es veu al centre de la imatge de 2018. Subsisteixen les torres elèctriques i alguns bàculs de fusta.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

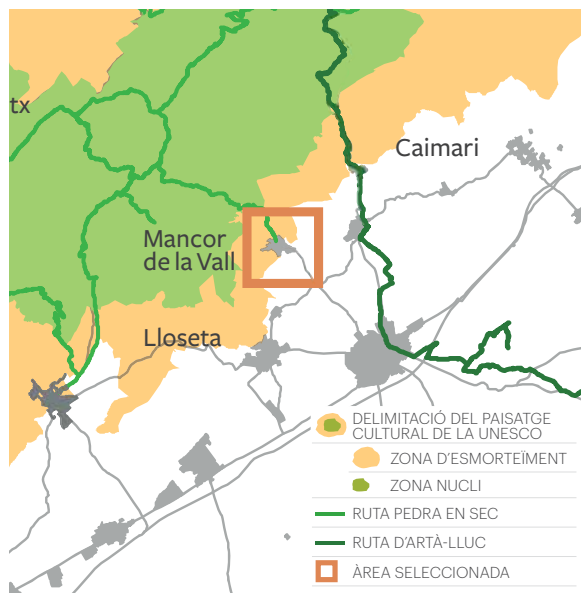

Lloseta, sortida en direcció a Alaró: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 37, fotografia núm. 2, publicada l'any 1970.

Lloseta, carrer del Pou Nou, 84, 2018.

Accés a Mancor (des del cementeri)

Municipi:	Mancor
Localització:	Mancor
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 488785, Y: 4399917
Altura:	221 m
PTIM:	Àrees de desenvolupament: sòl urbà i urbanitzable, ARIP.
Patrimoni UNESCO:	Gairebé tot el perímetre del nucli urbà de Mancor limita amb la zona d'esmoreïment.
PERPS:	Variant G: variant de Mancor, tram 8, plànol núm. 189.
Ruta de pedra en sec:	Entra al nucli de Mancor pel nord (Camí des Rafal) i arriba fins a la parròquia de Sant Joan Baptista.
Toponímia:	Torrent de Biniarroi, carrer de Biniarroi, puig de Santa Llúcia.
Accés al punt de vista:	Carrer de Biniarroi cantonada amb la rambla de Josep Ferrer Ibáñez, just devora de l'aparcament del cementeri.

Dinàmiques observades: La paret de pedra seca de l'esquerra de la imatge es manté, tot i que no és la mateixa, probablement perquè degué ser substituïda arran de l'ampliació del vial. Al fons es veu el campanar de l'església i altres edificacions no alterades que s'han barrejat amb construccions noves. L'aparició de nous bàculs de formigó prefabricat, de suport per a la instal·lació del cablejat aeri, produeix un impacte visual negatiu, en un primer pla sobre els elements més característics del poble, que apareixen al darrere. El canvi més important és l'obertura d'un vial nou, la rambla de Josep Ferrer Ibáñez, a la dreta de la imatge de 2018.

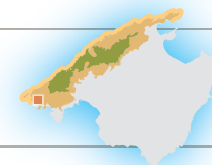

Mancor: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 72, fotografia núm. 59, publicada l'any 1975.

Mancor, 2018.

Accés a s'Arracó (des de Sant Elm)

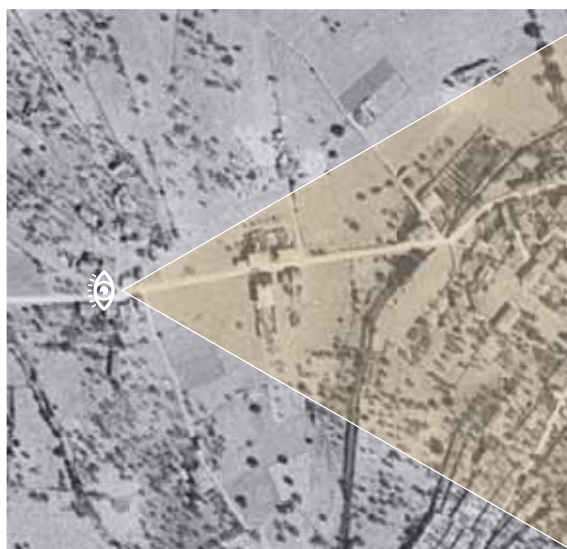

Municipi:	Andratx
Localització:	S'Arracó
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 447440, Y: 4381046
Altura:	69 m
PTIM:	Àrees de desenvolupament: AAPi urbà i urbanitzable.
Patrimoni UNESCO:	Zona d'esmorteïment.
PERPS:	Variant A: variant de s'Arracó, trams 2 i 3, plànol núm. 105.
Ruta de pedra en sec:	Passa pel punt de vista des del qual s'han fet les fotografies.
Toponímia:	Pont de ca na Rosa, pla d'en Moner, sa Vinya, cas Senyors.
Accés al punt de vista:	Carretera Ma-1030, km 4, entrant a s'Arracó des de Sant Elm.

Dinàmiques observades: Les cases a la dreta de la fotografia antiga, denominades Cas Senyors, antigament separades del nucli tradicional de s'Arracó i molt visibles quan s'accedia al poble, ara queden amagades per les noves construccions que s'han implantat on hi havia l'antic camp de futbol. Això també ha comportat la desaparició de les restes de paret seca a l'esquerra de la imatge, que han estat substituïdes per tancaments més senzills. També es constata que el procés d'urbanització fa créixer el nucli cap a l'oest. D'altra banda, la part esquerra de la carretera experimenta una modificació de la topografia amb l'eliminació de les marjades que contenien les terres de cultiu.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

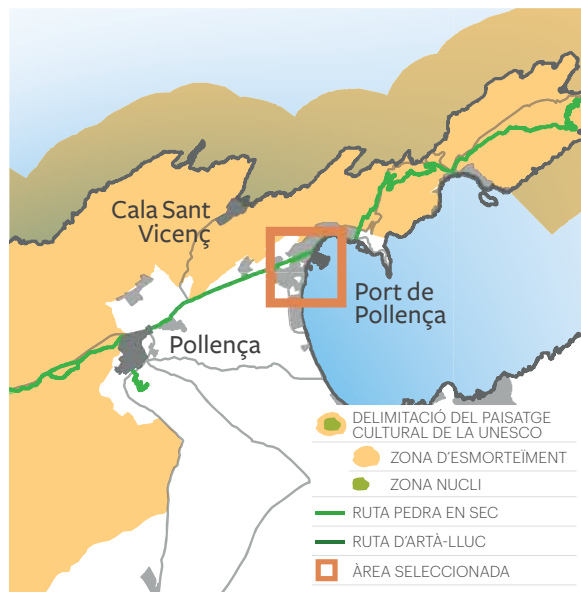

S'Arracó: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 25, fotografia núm. 87, publicada l'any 1968.

S'Arracó, 2018.

Accés al Port de Pollença (camí de Bóquer)

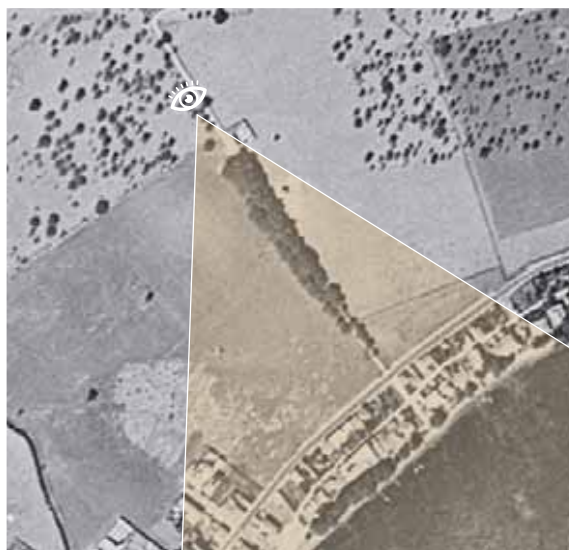

Municipi:	Pollença
Localització:	Port de Pollença
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 507224, Y: 4418021
Altura:	6 m
PTIM:	AIA intensiva.
Patrimoni UNESCO:	Zona d'esmorteïment.
PERPS:	Etapa 8, plànol 93.
Ruta de pedra en sec:	Passa a 33 m a l'est del punt de vista, just a la línia de costa del Port de Pollença.
Toponímia:	Bóquer, avenc d'Albercutx, el Penyal Roig.
Accés al punt de vista:	Des de la Ruta de pedra en sec o des de la carretera Ma-2200 al seu pas pel Port de Pollença.

Dinàmiques observades: Aquí el procés d'urbanització del Port de Pollença ha transformat les terres de conreu en zones enjardinades de cases plurifamiliars i el camí rural que comunicava el Port amb la possessió de Bóquer, en passeig urbà. El seu nom actual és el d'avinguda de Boccors i el seu tractament és el d'una zona verda urbana que ha perdut una part de la vegetació original de pins, tot i que manté l'antiga estructura del camí i la tipologia original de les parets de pedra en sec laterals, que han estat restaurades.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

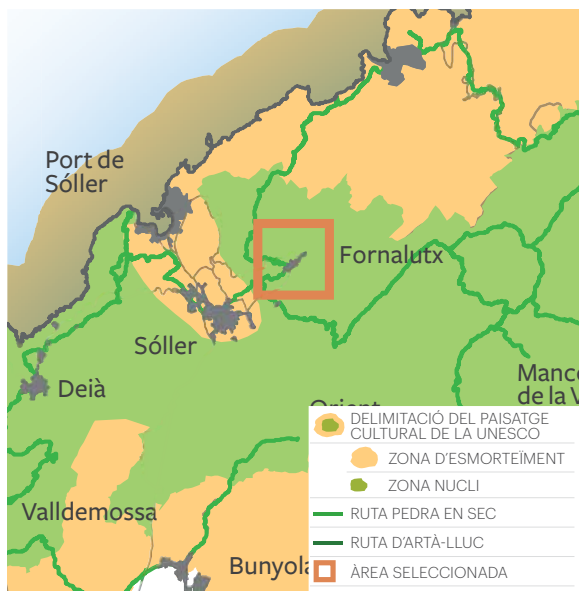

Camí de Bóquer: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 57, fotografia núm. 66, publicada l'any 1972.

Avinguda de Boccoris, 2018.

Accés a Fornalutx

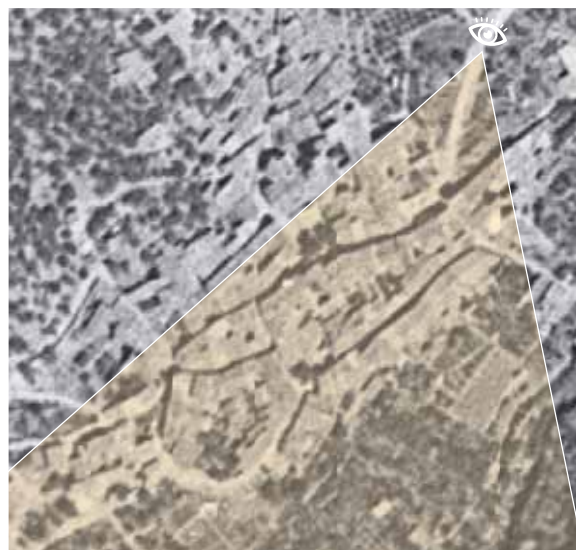

Municipi:	Fornalutx
Localització:	Fornalutx
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 477888, Y: 4403732
Altura:	150 m
PTIM:	Àrees de desenvolupament: AAPi urbà i urbanitzable.
Patrimoni UNESCO:	Zona nucli.
PERPS:	Variant E: variant de Sa Costera, tram 3, plànol núm. 162.
Ruta de pedra en sec:	Entra a Fornalutx pel camí de Binibassí, cap al carrer dels Toros i surt pel camí de Bàltx.
Toponímia:	Sa Costa, ses Planes.
Accés al punt de vista:	Carrer d'Arbona-Colom, a l'altura del núm. 4.

Dinàmiques observades: El creixement del poble ha transformat les zones d'horta situades a la perifèria, com es veu a esquerra i dreta de la imatge de la fotografia de 1971. Avui aquests espais han estat ocupats per edificacions residencials de tipologia plurifamiliar i per àrees d'aparcament. La façana de la nova edificació, situada a l'esquerra de la imatge actual, ha ocultat bona part de la visió de la serra de Tramuntana i ha modificat el perfil definit pel conjunt històric i arquitectònic del poble, perfil que també es veu modificat amb la conversió d'una edificació amb coberta de teules per una torre medieval amb merlets que no s'integra a l'arquitectura tradicional del lloc. L'eclosió d'usos de serveis relacionats amb el sector terciari, amb establiments comercials, bars i restaurants, ha alterat la fesomia de Fornalutx al servei del sector turístic.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

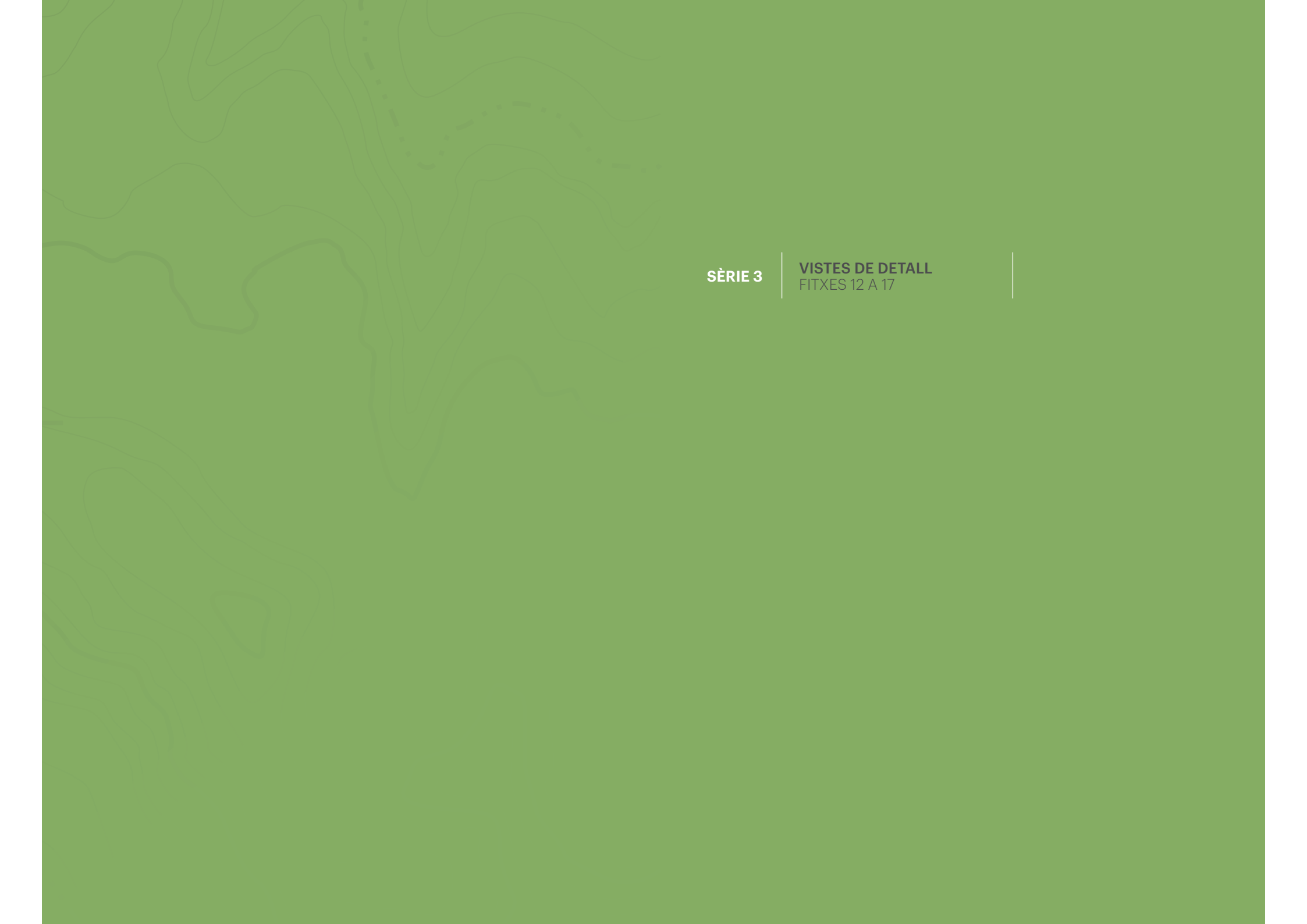

Fornalutx: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 48, fotografia núm. 70, publicada l'any 1971.

Fornalutx, 2018.

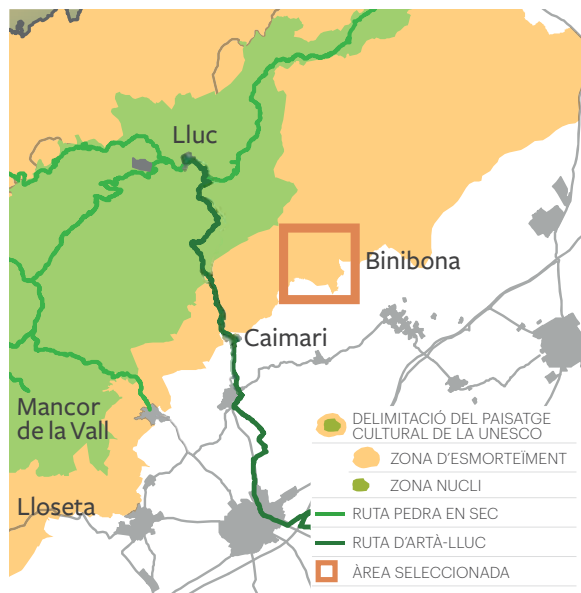

The background of the page is a solid green color with a faint, light green topographic map pattern. The map features various contour lines, some solid and some dashed, representing a hilly or mountainous terrain. The lines are more densely packed in some areas, indicating steeper slopes, and more spread out in others, indicating flatter areas. The overall effect is a subtle, textured background.

SÈRIE 3

VISTES DE DETALL
FITXES 12 A 17

Vista de detall del llogaret de Binibona, a Caimari

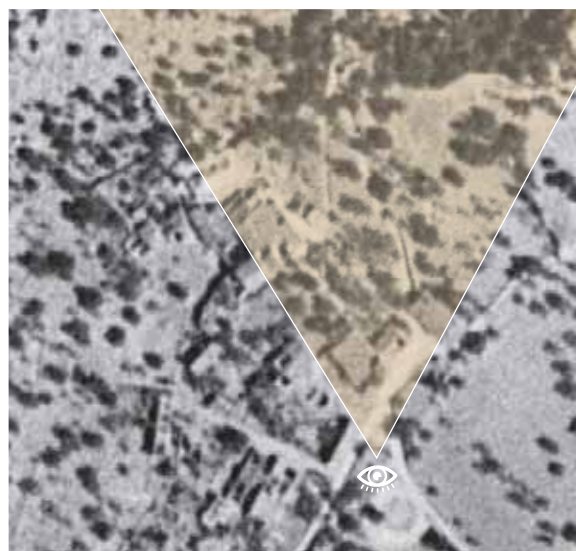

Municipi:	Selva
Localització:	Binibona
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 493164, Y: 4403728
Altura:	136 m
PTIM:	AIA extensiva oliverar.
Patrimoni UNESCO:	El nucli de Binibona limita amb la zona d'esmorteïment.
PERPS:	Etapa 6, tram 12, plànol núm. 74. Refugi de Son Amer. Etapa 7, tram 1, plànol núm. 75 (trams més propers de la Ruta de pedra en sec).
Ruta de pedra en sec:	Discorre molt al nord de Binibona, les etapes més properes són la 6 i la 7, dins del municipi d'Escorca.
Toponímia:	Comellar de la Mort, pla de Can Beneit, ses Basses, Sementer de s'Hort.
Accés al punt de vista:	Camí de Caimari a Binibona, a l'entrada al llogaret.

Dinàmiques observades: El llogaret rural tradicional, situat al pas natural per anar a les possessions del nord-est del terme, ha experimentat una transformació completa, amb la rehabilitació o substitució dels seus edificis tradicionals residencials i agrícoles per acollir usos turístics i de serveis. També es pot observar que el camí d'accés ha estat ocupat com a lloc d'estacionament dels vehicles dels visitants. Les noves edificacions s'han fet amb materials tradicionals, però s'ha modificat la proporció de les obertures de façana i n'ha augmentat el volum i l'alçada.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

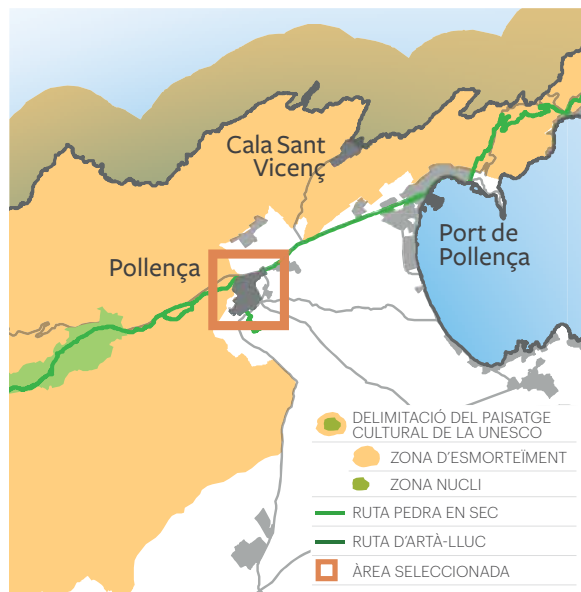

Binibona: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 19, fotografia núm. 3, publicada l'any 1967.

Binibona, 2018.

Vista de detall de Pollença (camí de Ternelles)

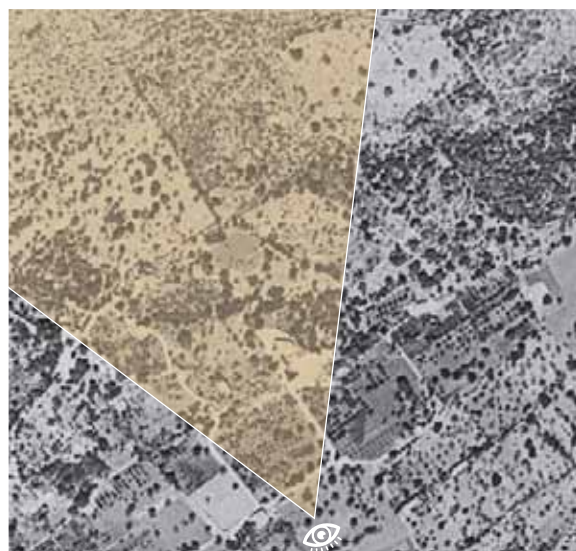

Municipi:	Pollença
Localització:	L'horta de Pollença
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 501070, Y: 4415287
Altura:	62 m
PTIM:	SRG
Patrimoni UNESCO:	Limita a l'oest amb la zona d'esmoreïment.
PERPS:	Etapes 7 i 8, plànol núm. 87. Refugi del Pont Romà (Pollença).
Ruta de pedra en sec:	Passa a 600 m al sud del punt de vista, en paral·lel a la carretera MA-10.
Toponímia:	Pont Romà, Hort d'en Costa, estret de Ternelles.
Accés al punt de vista:	Sortint de Pollença pel carrer de l'Horta, després de creuar la carretera MA-10 s'arriba al camí de Ternelles. El punt de vista es troba a uns 500 m del seu començament.

Dinàmiques observades: L'Horta de Pollença s'ha transformat sensiblement, com es pot comprovar a les fotografies. El que era una àrea d'horts familiars s'ha convertit en una zona residencial de luxe. Les parets seques que servien de límit entre propietats o amb els camins, han crescut en altura amb tancaments vegetals o malla vegetal, cosa que obstaculitza les visuals sobre el paisatge obert i oculta les muntanyes de la Serra, que abans eren visibles quan es recorria aquest antic camí que connecta el nucli de Pollença amb la vall de Ternelles i el castell del Rei.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

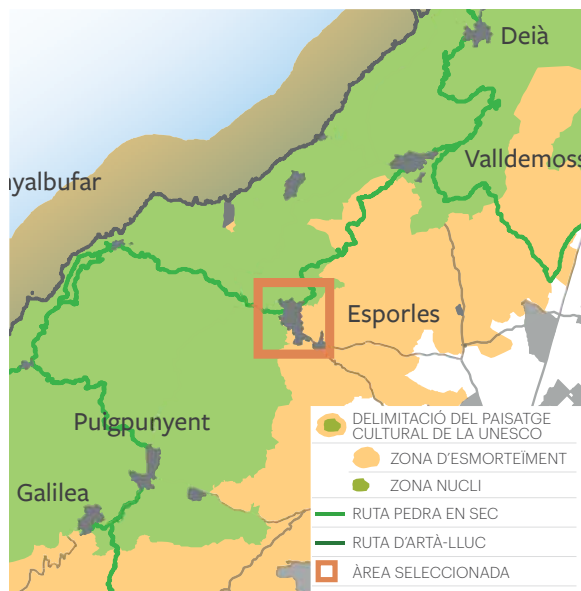

Camí de Ternelles: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 49, fotografia núm. 7, publicada l'any 1971.

Camí de Ternelles, 2018.

Vista de detall d'Esporles (camí de Son Tries)

Municipi:	Esporles
Localització:	Esporles
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 463859, Y: 4390720
Altura:	183 m
PTIM:	Àrees de desenvolupament, AAPI urbà i urbanitzable, ARIP, ANEI.
Patrimoni UNESCO:	La major part d'Esporles és a la zona tampó; a partir de l'església, cap al nord, ja pertany a la zona nucli.
PERPS:	Etapla 2, tram 29. Etapa 3, tram 1, plànols 30 i 31.
Ruta de pedra en sec:	L'RPS entra a Esporles per la Costa de Sant Pere, al costat de l'església, creua el carrer de Joan Riutort i surt pel carrer Nou de Sant Pere.
Toponímia:	Costa de Son Tries, Vila Vella, Vila Nova.
Accés al punt de vista:	Carrer Costa de Son Tries cantonada amb el carrer del Quarter.

Dinàmiques observades: A conseqüència del ràpid creixement residencial d'Esporles, el paisatge marcadament agrícola dels voltants, constituït per marjades, camps de conreu, parets de pedra en sec i les edificacions complementàries de la indústria productiva associada, que configurava un important teixit industrial tèxtil, avui ha desaparegut completament. El camí de Son Tries ha esdevingut el carrer de Son Tries, mantenint el topònim de la possessió de Son Tries, que encara es manté a la part superior de la muntanya, oculta darrere de les illetes d'edificacions de tipologia plurifamiliar a primer terme i edificacions unifamiliars aïllades a segon terme, que oculten bona part del perfil de la muntanya.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

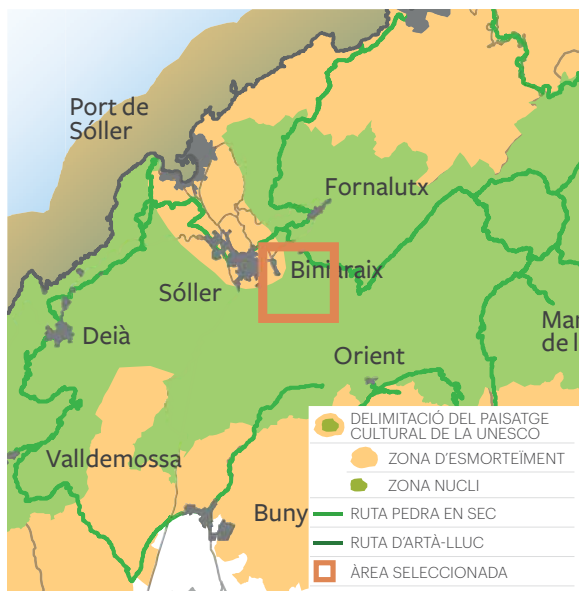

Esportes des de la Costa de Son Tries: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 47, fotografia núm. 7, publicada l'any 1971.

Esportes des de la Costa de Son Tries, 2018.

Detall de Biniaraix (rentadors)

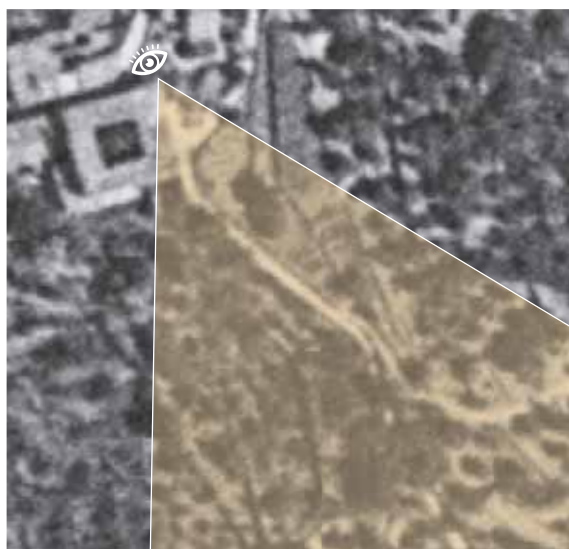

Municipi:	Fornalutx
Localització:	Biniaraix
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 477397, Y: 4402431
Altura:	101 m
PTIM:	ARIP, ANEI, àrees de desenvolupament: sòl, urbà i urbanitzable.
Patrimoni UNESCO:	Zona nucli.
PERPS:	Eta 5, trams 12, 13, plànol núm. 55.
Ruta de pedra en sec:	Passa pel costat dels rentadors fotografiats.
Toponímia:	Barranc de Biniaraix, s'Estret.
Accés al punt de vista:	Sortida del nucli de Biniaraix en direcció al barranc de Biniaraix.

Dinàmiques observades: Els rentadors públics de Biniaraix (s. XVIII-XIX) es troben a la sortida del poble, al començament del camí que puja cap al barranc de Biniaraix en direcció a les cases de l'Ofre. Actualment estan rehabilitats i l'entorn ben condicionat, però una part de l'espai és ocupat com a estacionament de vehicles, cosa que suposa un factor que degrada aquest paisatge singular de transició urbana cap a la muntanya, ja que dificulta la contemplació dels rentadors i l'accés al camí, i es deteriora el paviment restaurat de pedra.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

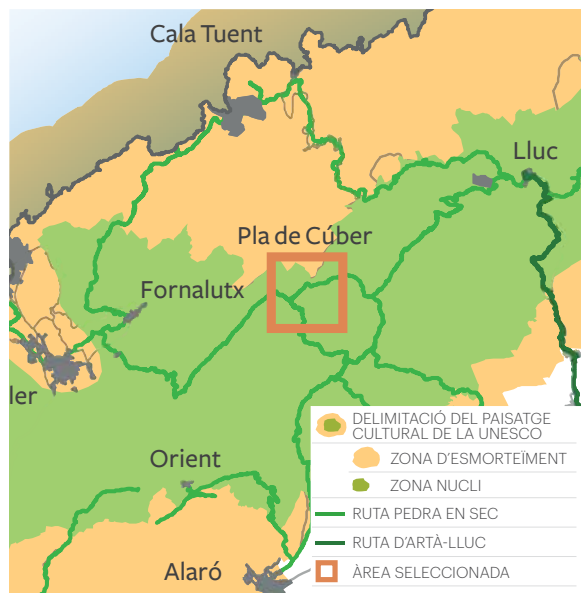

Rentadors de Biniaraix: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 41, fotografia núm. 1, publicada l'any 1970.

Rentadors de Biniaraix, 2018.

Detall del pla de Cúber

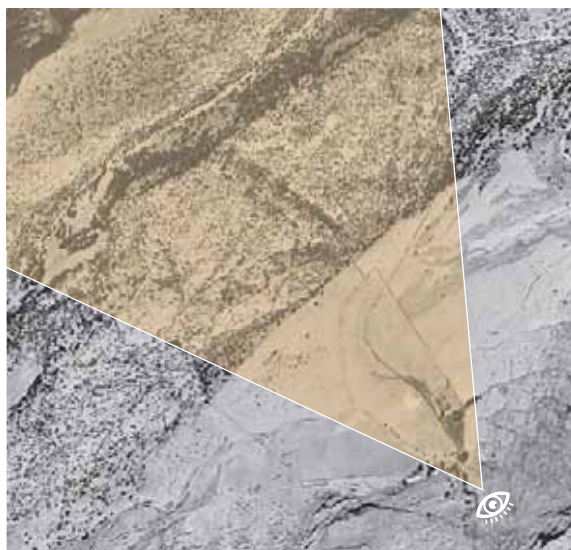

Municipi:	Escorca
Localització:	Pla de Cúber - Torrent d'Almedrà
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 482207, Y: 4403332
Altura:	739 m
PTIM:	AANP
Patrimoni UNESCO:	Zona nucli.
PERPS:	Etape 5, tram 18, plànol núm. 62.
Ruta de pedra en sec:	Discorre per la vorera nord-oest de l'embassament de Cúber.
Toponímia:	Pas de sa Romana, torrent d'Almedrà, font de ses Cases.
Accés al punt de vista:	Des de l'RPS al seu pas pel pla de Cúber. Cal anar cap a la presa i agafar el camí que va paral·lel al torrent d'Almedrà.

Dinàmiques observades: El dèficit hídric que va patir Palma a principis dels anys seixanta, essencialment a conseqüència de l'increment de població i de l'auge del turisme, es va voler solucionar construint els embassaments de Cúber i del Gorg Blau, projectats inicialment perquè poguessin generar energia hidroelèctrica. Això va produir canvis dràstics en el paisatge del pla de Cúber, amb la construcció de la presa, la desaparició de les cases de Cúber, la inundació de la vall i la modificació del traçat dels camins, entre altres conseqüències. Aquí les imatges comparades mostren una realitat sensiblement transformada, que configura un entorn diferent al natural, amb l'impacte visual del gran mur de contenció de formigó de la presa que reté l'aigua per abastir l'àrea metropolitana de Palma, principalment, i l'ocultació, davall de l'aigua, dels jaciments prehistòrics i assentaments dels antics pobladors d'aquesta vall a la falda del Puig Major.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

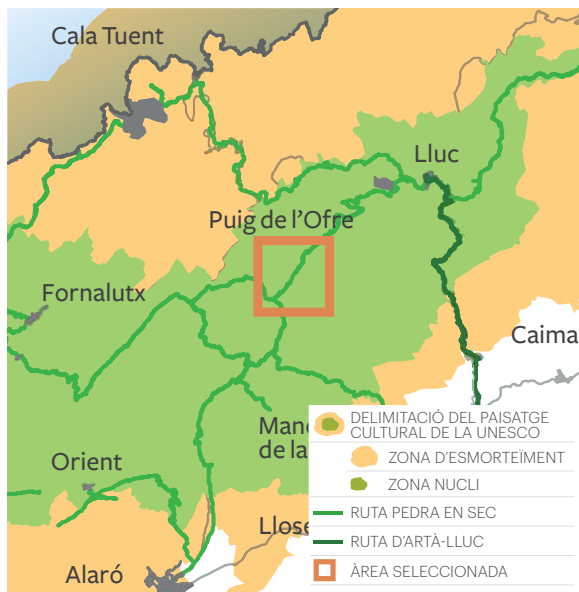

Pla de Cúber: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 30, fotografia núm. 87, publicada l'any 1968.

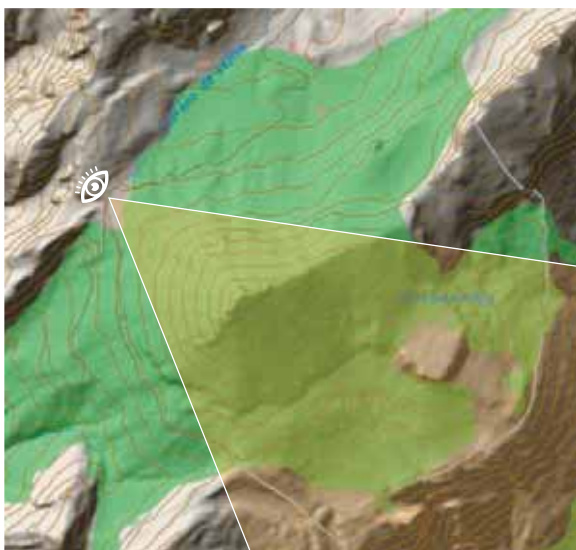
Presa de l'embassament de Cúber, 2018.

Detall del puig de l'Ofre

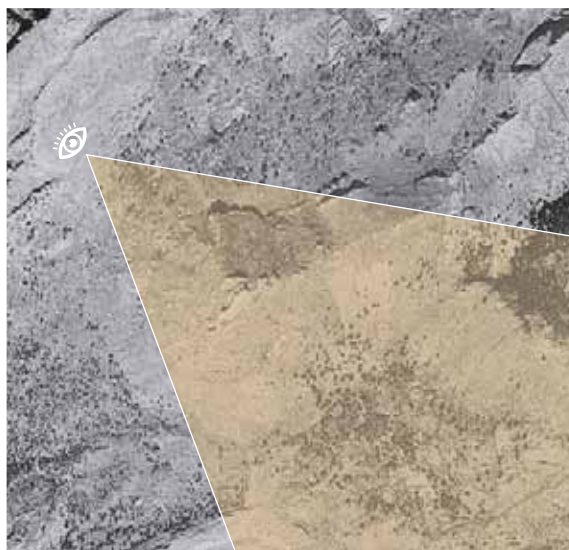

Municipi:	Escorca
Localització:	Puig de l'Ofre. RPS, GR221 entre Biniaraix i l'embassament de Cúber
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 479663, Y: 4401755
Altura:	872 m
PTIM:	AANP
Patrimoni UNESCO:	Zona nucli.
PERPS:	Etapa 5, tram 18 (agafant el desviament pel camí Nou de l'Ofre), plànol núm. 6o.
Ruta de pedra en sec:	Passa exactament pel punt de vista des d'on s'han fet les fotografies.
Toponímia:	Font de sa Teula, l'Ofre, font de s'Aritja, torrent de l'Ofre.
Accés al punt de vista:	Des de Biniaraix, per l'RPS, que puja pel barranc cap a l'Ofre i Cúber, o des de la carretera MA-10, km 34, agafant l'RPS en sentit cap a Biniaraix.

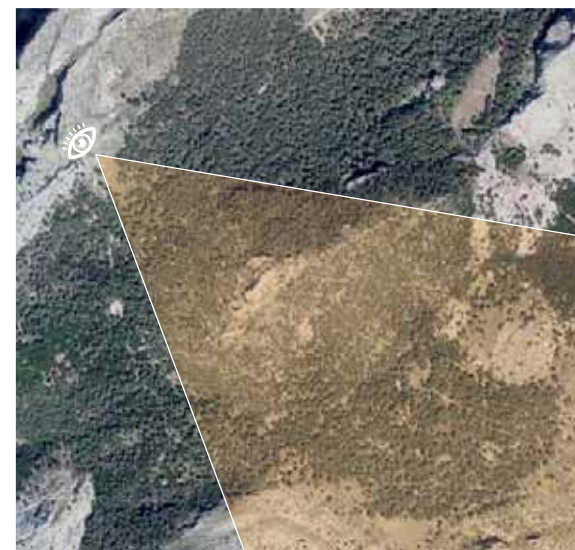
Dinàmiques observades: La paret de pedra en sec que apareix en relativament bones condicions a la fotografia de referència, està quasi totalment esbucada cinquanta anys més tard. La vegetació arbòria, gairebé inexistent a la imatge dels anys seixanta, ha colonitzat des del coll de l'Ofre (a primer terme) fins al cim del puig. El paisatge s'ha modificat i ha passat d'un sistema obert, sense gaire vegetació, a un sistema boscos.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

Puig de l'Ofre: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 21, fotografia núm. 71, publicada l'any 1967.

Puig de l'Ofre, 2018.

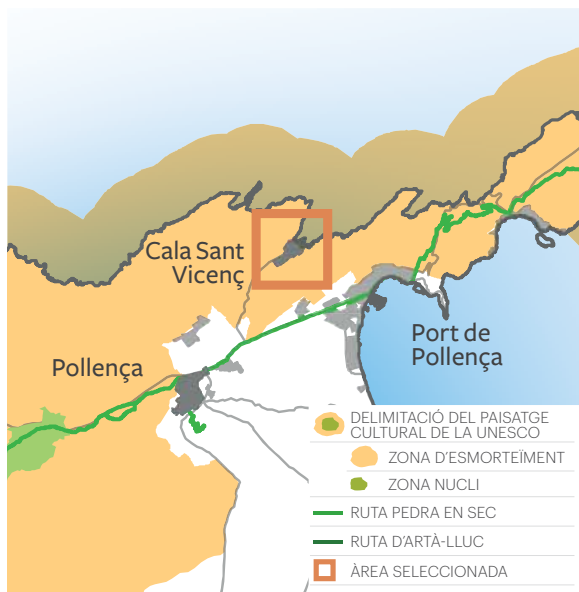
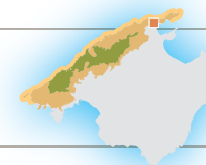

SÈRIE 4

PAISATGE LITORAL
FITXES 18 A 20

Litoral de la cala Sant Vicenç

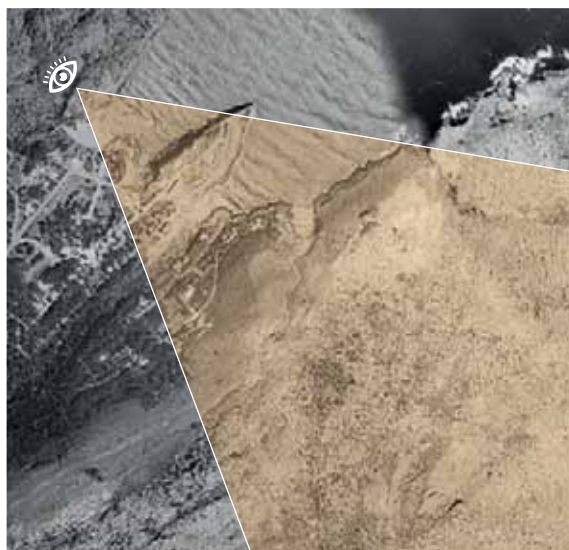

Municipi:	Pollença
Localització:	Cala Sant Vicenç
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 504669, Y: 4419172
Altura:	22 m
PTIM:	Àrees de desenvolupament: AAPI urbà i urbanitzable, AANP, ANEI.
Patrimoni UNESCO:	La zona d'esmoreïment envolta totalment l'àrea urbanitzada que es veu a la imatge.
PERPS:	Etapa 8, tram 3, plànol núm. 93 (és el tram més proper a aquesta zona).
Ruta de pedra en sec:	L'etapa més propera és la 8, que passa pel Port de Pollença, al sud-est de la cala Sant Vicenç.
Toponímia:	Pla de les Coves Blanques, punta de la Torre, torrent de les Rotes, coves de l'Alzinaret, serra de la Punta, puig del Vilar, serra del Cavall Bernat, torrent de Can Botana, cala Molins, cala Carbó.
Accés al punt de vista:	Des de la carretera MA-2203, a 200 m de la platja, surt un camí que duu cap al puig de l'Àguila. Una excursió amb unes vistes magnífiques. En arribar al pla de les Coves Blanques cal anar cap al sud-oest en direcció a cala Molins. No hi ha camí.

Dinàmiques observades: El nucli turístic de cala Sant Vicenç ja era, als anys seixanta, un clar exemple del que es coneix com a *balearització*, tot i que es trobava en un estat incipient. A la imatge actual es pot comprovar com la tendència urbanitzadora d'aquests darrers cinquanta anys ha continuat alterant més intensament el paisatge original de la cala. També s'observa la proliferació de vegetació arbòria darrere de la zona urbanitzada.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

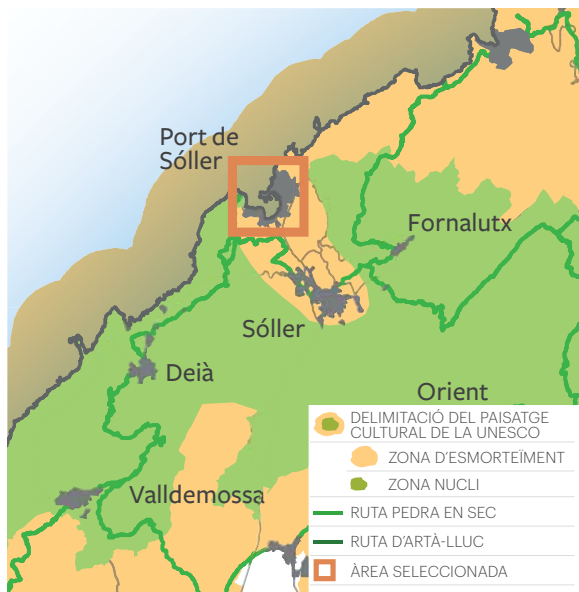

Cala Sant Vicenç; *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 31, fotografia núm. 68, publicada l'any 1968.

Cala Sant Vicenç, 2018.

Port de Sóller (mirador de ses Barques)

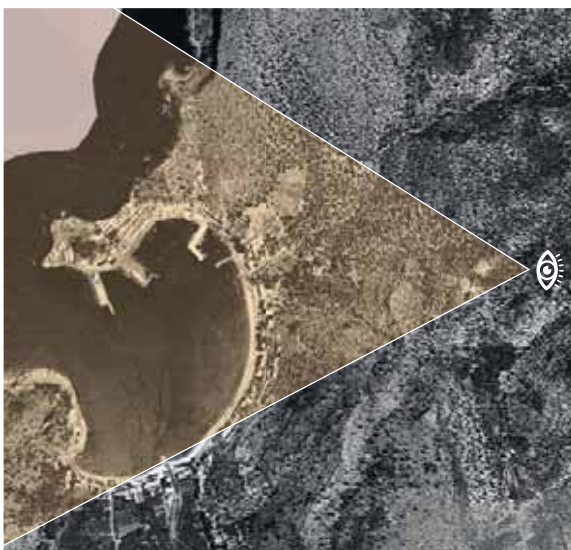

Municipi:	Sóller
Localització:	Mirador de ses Barques
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 476436, Y: 4404593
Altura:	400 m
PTIM:	ANEI, ARIP. Àrees de desenvolupament AAPI urbà i urbanitzable (al Port de Sóller).
Patrimoni UNESCO:	Zona nucli.
PERPS:	Variant E: variant de Sa Costera, tram 14, plànol núm. 163.
Ruta de pedra en sec:	Passa devora el mirador de ses Barques, per tant, des del punt de vista de les fotografies, quan va des de Fornalutx a Bàltx.
Toponímia:	Torre de Picada, Morro des Xoriguer, es cap Gros, avenc des Cocons.
Accés al punt de vista:	Des de la variant de Sa Costera de l'RPS o des de la carretera MA-10 (entre Sóller i el Gorg Blau) al seu pas pel mirador de ses Barques.

Dinàmiques observades: El que més destaca és el fet que la urbanització del Port de Sóller ocupa completament la línia de la costa, que ha vist créixer molt la zona portuària, alhora que va escalant fins arribar gairebé a la Torre Picada, a la dreta de la imatge. En aquesta zona més alta, que combina les vistes sobre el Port amb les vistes al mar, hi ha nous hotels de luxe. També s'aprecia una part de la costa que va de la platja d'en Repic cap al far de Muleta que ha estat ocupada per residències unifamiliars construïdes en una zona de fort pendent amb la finalitat d'oferir als residents les millors vistes al Port possibles.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

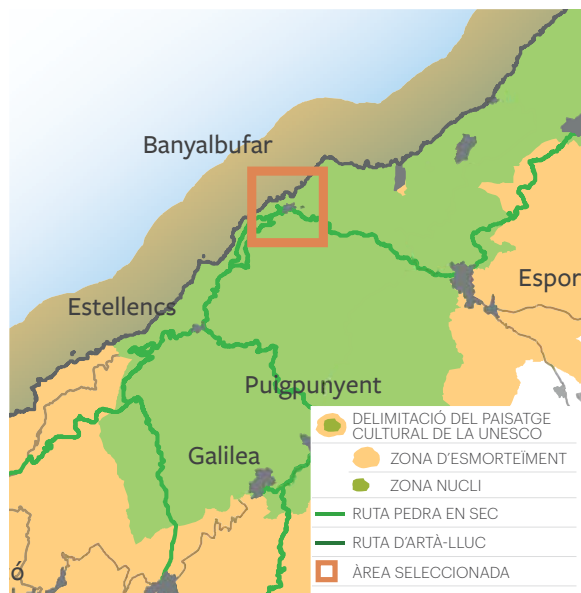

Port de Sóller: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 53, fotografia núm. 2, publicada l'any 1972.

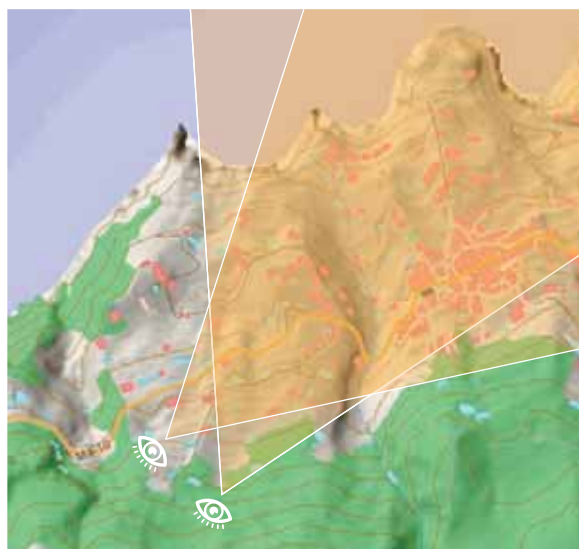
Port de Sóller, 2018.

Litoral i detalls de Banyalbufar

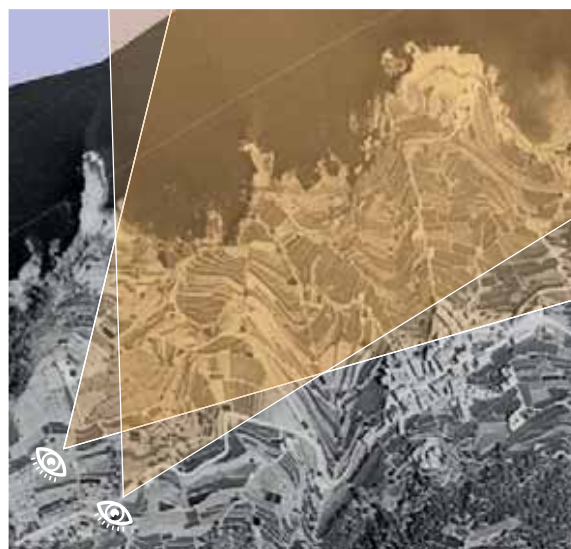

Municipi:	Banyalbufar
Localització:	Banyalbufar
Coordenades punt de vista (ETRS89, UTM 31N):	X: 457674, Y: 4392533
Altura:	334 m
PTIM:	AANP, ANEI, ARIP, AAPI urbà i urbanitzable.
Patrimoni UNESCO:	Zona nucli.
PERPS:	Etapa 2, trams 21 i 22, plànol núm. 25.
Ruta de pedra en sec:	Discorre al sud de la carretera Ma-10, entre els km 87 i 88.
Toponímia:	Es Rafal, mirador des Rafal, sa Costa, Camp de can Fura.
Accés al punt de vista:	Des del tram 22 cal desviar-se cap a Es Rafal i seguir el camí que du a Esporles.

Dinàmiques observades: A les zones més altes es comprova l'abandonament dels cultius a bona part de les marjades, tot i que també n'hi ha moltes que continuen tenint ús agrícola. També s'observa la construcció de noves edificacions residencials i turístiques que utilitzen les marjades com a jardí, encara que amb un creixement prou contingut. En algun punt (al centre de la fotografia actual) apareixen petites àrees d'aparcament (necessàries per als residents i, sobretot, per als visitants i excursionistes) a zones que abans estaven destinades a l'agricultura. El mirador des d'on està feta la fotografia de l'any 1967 (X: 457737, Y: 4392533) actualment està envoltat de vegetació, cosa que n'impedeix la funció. Per això la perspectiva de la fotografia actual ha variat una mica respecte a l'anterior, perquè s'ha modificat el punt de vista des d'on s'ha fet la imatge de l'any 2018.

Àrea seleccionada. Topogràfic. Mapa base Sitibsa.

Ortofoto 1956, Sitibsa.

Ortofoto 2015, Sitibsa.

Banyalbufar des del mirador d'Es Rafal: *Rutes amagades de Mallorca*, núm. 18, fotografia núm. 61, publicada l'any 1967.

Banyalbufar des del punt de vista 1, proper al mirador d'Es Rafal, 2018.

Banyalbufar des del punt de vista 2, a 60 metres al nord d'Es Rafal.

Marjades abandonades devora el GR221, a la sortida de Banyalbufar.

Marjades enjardinades devora el GR221, entre Banyalbufar i Es Rafal.

La vegetació impedeix gaudir de les vistes des del mirador que es troba devora el camí d'Es Rafal a Esporles (coordenades UTM: 457737, 4392533).

Actualment les marjades tenen usos diversos: agricultura, aparcament, residencial, turístic.

4.4. Reflexions finals

Aquesta primera publicació, centrada en l'estudi comparatiu de l'evolució del paisatge cultural de la serra de Tramuntana a través de les imatges fotogràfiques, permet obtenir una percepció fidel dels canvis produïts

en aquest àmbit territorial seleccionat, serveix per divulgar i sensibilitzar sobre els valors d'aquest paisatge excepcional, i esdevé un document útil pels motius següents:

- És una interessant font de documentació per a un futur centre de documentació del paisatge.
- Pot servir de base metodològica d'aplicació a altres àmbits paisatgístics i territorials de l'illa de Mallorca.
- Ofereix un suport tècnic de referència per al desplegament de la política de paisatge del Consell de Mallorca.
- Facilita una millor comprensió i sensibilització a l'hora d'interpretar, planificar i gestionar el territori, a partir de les transformacions dels paisatges refotografiats
- És una eina de suport visual per millorar la presa de decisions sobre les transformacions detectades que afecten l'ordenació, la gestió i la protecció de l'àmbit territorial corresponent al paisatge cultural de la serra de Tramuntana.
- És un instrument model que permet diagnosticar i avaluar visualment, de manera objectiva, la recollida de dades gràfiques del territori i mostrar els canvis detectats en la percepció del paisatge.
- Esdevé un primer catàleg que sistematitza una informació fotogràfica que recopila dades sobre la seva evolució, útils per documentar, salvaguardar i valorar aquest conjunt paisatgístic de valor excepcional.
- Permet ratificar o rectificar les dinàmiques observades.
- Es tracta d'una eina didàctica en processos d'educació i de formació a tots els nivells, des dels estudis bàsics fins als superiors.
- Fomenta la sensibilització de la població sobre el valor del paisatge observat.

